

BREXIT - POLITIČKI I PRAVNI KONTEKST

Dubravica, Anita

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Šibenik / Veleučilište u Šibeniku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:143:494574>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-09**

Repository / Repozitorij:

[VUS REPOSITORY - Repozitorij završnih radova
Veleučilišta u Šibeniku](#)

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
UPRAVNI STUDIJ
STRUČNI DIPLOMSKI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

Anita Dubravica

BREXIT – POLITIČKI I PRAVNI KONTEKST

Završni rad

Šibenik, 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, ANITA DUBRAVIČA, student/ica Veleučilišta u Šibeniku, JMBAG _____ izjavljujem pod materijalnom i kaznenom odgovornošću i svojim potpisom potvrđujem da je moj završni rad na preddiplomskom/specijalističkom diplomskom stručnom studiju UPRAVNI STUDIJ pod naslovom: _____

BREXIT-POLITIČKI I PRAVNI KONTEKST

isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

U Šibeniku, 21. 8. 2023.

Student/ica:

Anita Dubravić

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
UPRAVNI STUDIJ
STRUČNI DIPLOMSKI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

BREXIT – POLITIČKI I PRAVNI KONTEKST

Završni rad

Kolegij: Europske integracije i institucije Europske unije

Mentor: dr. sc. Ljubo Runjić, prof. struč. stud.

Student: Anita Dubravica

Matični broj studenta: 0055163660

Šibenik, kolovoz, 2023.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Veleučilište u Šibeniku

Završni rad

Odjel Upravni odjel

Stručni diplomski studij Upravni studij

BREXIT – POLITIČKI I PRAVNI KONTEKST

ANITA DUBRAVICA

Stankovci 64, 23422 Stankovci

anita.cuklin@gmail.com

Ujedinjeno Kraljevstvo je postalo prva zemlja koja je napustila Europsku uniju. Uzroci izraženog britanskog euroskepticizma mogu se pronaći u geografskoj, povijesnoj i kulturnoj odvojenosti od kontinentalne Europe. U razdoblju nakon Drugog svjetskog rata britansko gospodarstvo je počelo postepeno slabiti. Postalo je nužno sudjelovati u procesu europskih integracija. Postupak ulaska u Zajednicu je bio otežan odupiranjem Francuske. Pregovori su bili teški i zbog britanske vizije ekonomske integracije koja ne uključuje dublju političku povezanost. Tijekom razdoblja članstva Ujedinjeno Kraljevstvo je uspjelo dogovoriti posebne aranžmane i izuzimanja. Usprkos tome, rezultati referenduma iz 2016. su ukazali na želju britanskog stanovništva za napuštanjem Unije. Važnu ulogu u pobjedi referendumske kampanje „Remain“ su imali ekonomska kriza, prijetnja terorizma i strah zbog priljeva radne snage iz manje razvijenih zemalja Europske unije. Postupak Brexita se pokazao kao iznimno složen proces s dalekosežnim posljedicama na politiku, ekonomiju i društvo. Premijer Boris Johnson je bio odlučan pod svaku cijenu izvesti Ujedinjeno Kraljevstvo iz Europske unije. Formalno su odnosi Ujedinjenog Kraljevstva i Unije završili potvrdom Sporazuma o povlačenju. To je značilo da mogu započeti pregovori za trgovinski sporazum između dvije strane. Dok Ujedinjeno Kraljevstvo traži svoju poziciju na geopolitičkom planu sve posljedice Brexita će se moći sagledati tek protekom još vremena.

(42 stranice / 2 tablice / 72 literaturna navoda / jezik izvornika: hrvatski)

Rad je pohranjen u digitalnom repozitoriju Knjižnice Veleučilišta u Šibeniku

Ključne riječi: Brexit, euroskepticizam, referendum, Sporazum o povlačenju

Mentor: dr. sc. Ljubo Runjić, prof. struč. stud.

Rad je prihvaćen za obranu dana: 21. kolovoz 2023.

BASIC DOCUMENTATION CARD

Polytechnic of Šibenik

Batchelor/Graduation Thesis

Department of Administrative Studies

Professional Graduate Studies of Administrative studies

TITLE OF THESIS

ANITA DUBRAVICA

Stankovci 64, 23422 Stankovci

anita.cuklin@gmail.com

The United Kingdom became the first country to leave the European Union. The causes of pronounced British Euroscepticism can be found in geographical, historical and cultural separation from continental Europe. In the post-World War II era, the British economy began to weaken gradually. It became necessary to participate in the process of European integration. The process of joining the Community was hampered by the resistance of France. The negotiations were also difficult because of Britain's vision of economic integration that does not involve deeper political connectivity. During the membership period, the United Kingdom was able to agree on special arrangements and exclusions. Nevertheless, the results of the 2016 referendum indicated the desire of the British population to leave the Union. An important role in the victory of the "Remain" referendum campaign was played by the economic crisis, the threat of terrorism and fear of the influx of labor from less developed countries of the European Union. The Brexit process has proved to be an extremely complex process with far-reaching consequences for politics, economics and society. Prime Minister Boris Johnson was determined at all costs to take the United Kingdom out of the European Union. Formally, the relationship between the United Kingdom and the Union ended with the confirmation of the Withdrawal Agreement. This meant that negotiations could begin for a trade agreement between the two sides. As the UK seeks its position on the geopolitical front, all the consequences of Brexit will only be able to be seen with more time.

(43 pages / 2 tables / 72 references / original in Croatian language)

Thesis deposited in Polytechnic of Šibenik Library digital repository

Keywords: Brexit, euroscepticism, referendum, Withdrawal Agreement

Supervisor: dr. sc. Ljubo Runjić, prof. struč. stud.

Paper accepted: 21. August 2023.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. BRITANSKI PUT PREMA EUROPSKIM INTEGRACIJAMA.....	3
2.1. Rana povijest	3
2.2. Poslijeratna Europa	4
2.3. Osnivanje Europske ekonomske zajednice bez Ujedinjenog kraljevstva	5
2.4. Stvaranje Europske zone slobodne trgovine	5
2.5. Prvi zahtjev za članstvo u EEZ	6
2.6. Ponovno zahtjev za članstvo u EEZ-u 1967.....	7
2.7. Treća aplikacija i ulazak Ujedinjenog kraljevstva u Europsku ekonomsku zajednicu ...	8
3. UJEDINJENO KRALJEVSTVO U EUROPSKIM INTEGRACIJAMA	9
3.1. Aktiviranje korektivnog mehanizma	9
3.2. Referendum o ostanku u EEZ	9
3.3. UK odlučuje da neće sudjelovati u Europskom monetarnom sustavu	10
3.4. Politika Margaret Thatcher prema političkoj i gospodarskoj integraciji.....	10
3.5. UK ostaje izvan šengenskog prostora	12
3.6. Premijer John Major dogovara daljnja izuzeća	13
3.7. Dolazak na vlast laburista Tonya Blaira	13
3.8. Rast popularnosti UKIP-a (UK Independence Party)	14
3.9. Utjecaj ekonomske krize na povećanje britanskog euroskepticizma	15
3.10. Period vladavine Davida Camerona i novi pregovori o uvjetima članstva.....	16
4. REFERENDUM O BREXITU.....	18
4.1. Kampanje Leave i Remain	18
4.2. Referendum	21
4.2.1. Analiza glasača referenduma	22
4.3. Ostavka premijera Camerona	23
5. POSTUPAK IZLASKA UJEDINJENOG KRALJEVSTVA IZ EU	24
5.1. Članak 50 Lisabonskog ugovora	24
5.2. Predviđena procedura izlaska.....	25
5.3. Imenovanje Therese May i aktivacija članka 50.....	26
5.4. Rezolucija o izlasku UK iz EU	27
5.5. Europsko vijeće usvaja smjernice za pregovore o izlasku Ujedinjenog Kraljevstva	27
5.6. Prva faza pregovora.....	28
5.7. Druga faza pregovora	28

5.8. Ostavke premijerke May	29
5.9. Premijer Johnson postiže dogovor s Bruxellesom	30
5.10. Sporazum o povlačenju UK iz EU i EUROATOM-A	32
5.10.1. Britansko kršenje Sporazuma o razdruživanju.....	35
6. PRIJELAZNO RAZDOBLJE I BUDUĆI ODNOSI UK i EU	36
6.1. Prijelazno razdoblje.....	36
6.2. Sporazum o trgovini suradnji između EU i UK	37
6.2.1. Procedura donošenja Sporazuma o trgovini i suradnji između EU i UK.....	37
6.2.2. Sadržaj sporazuma.....	38
7. ZAKLJUČAK	42
LITERATURA.....	44
PRILOZI.....	47

1. UVOD

Građani Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske (UK) su iskazali želju za napuštanjem Europske unije na referendumu održanom 23. lipnja 2016. Nakon dugih i teških pregovora UK i Europska unija (EU) potpisale su sporazumni razvod kojim su okončale 47-godišnje članstvo u bloku. Za taj politički događaj bez presedana, cjelokupni politički proces i medijsku kampanju koji su mu prethodili, koristi se izraz Brexit.¹

Svrha ovog rada je pobliže objasniti politički i pravni kontekst Brexita. Ciljevi rada su proširiti dosadašnja saznanja o izlasku UK iz EU i prema dostupnoj, relevantnoj literaturi istražiti i prezentirati uzročno-posljedične veze koje su dovele do odluke o napuštanju EU.

Podlogu za izradu ovog rada predstavljaju knjige, članci, znanstveni radovi i web stranice. Korištene su metode analize, sinteze i povijesna metoda.

Strukturu rada čine uvod, razrada i zaključna misao. U središnjem dijelu rada ću u šest poglavlja razmotriti postojeće spoznaje o problemu istraživanja.

U svrhu razumijevanja kompliciranog odnosa britanskog i europskog kopna, potrebno je sagledavanjem povijesti britanskog otočja shvatiti proces formiranja britanskog euroskepticizma. Navedeno ću razmotriti u drugom poglavlju rada. Također ću prikazati put UK do pristupanja europskoj integraciji. UK je oklijevalo pristupiti europskom projektu nastalom nakon Drugog svjetskog rata iz razorene i ekonomski uništene Europe. Okrenuto posebnom odnosu sa Sjedinjenim američkim državama (dalje u tekstu SAD) i državama Commonwealtha.² sa strane je pratilo razvoj ideje o ujedinjenoj Europi. Kad je britanski ekonomski rast zaostao za njemačkim i francuskim, jedinstveno tržište je postalo primamljivo. UK se odlučilo integrirati, a sam proces se odvijao uz teškoće. Prva kandidatura 1961. i druga 1967. su naišle na veto generala i francuskog predsjednika Charlesa de Gaullea. 1973. godine UK je napokon ušlo u Europsku zajednicu (dalje u tekstu EZ).

¹ Brexit je složenica nastala od spajanja engleskih riječi Britain (Velika Britanija) i exit (izlazak). Izraz je prvi put korišten u obliku „Brixit“ analogno pojmu „Grexit“.2012. u članku u The Economistu, Opaska autora

² Commonwealth je zajednica država koje su u prošlosti bile dio Britanskog carstva. Danas je tih 56 država dobrovoljno udruženo radi političkog i gospodarskog partnerstva. Čine ga Cipar, Malta, UK, Kanada, Bahami, Jamajka, Gana, Nigerija, JAR, Indija, Australija, Novi Zeland i dr.

U trećem poglavlju ću prikazati razdoblje od ulaska do referenduma o ostanku u Zajednici. Ulazak motiviran vojnim i ekonomskim razlozima se poklopio s razdobljem prve svjetske naftne krize. Slijedom toga se nije dogodio očekivani ekonomski nagli rast. Već 1975. je organiziran referendum s upitom žele li ostati u članstvu EZ-a. Britanci su odgovorili potvrdno. UK je 1979. odbilo sudjelovati u europskom monetarnom sustavu, 1985. pristupiti šengenskom ugovoru, a 1993. odbija euro. Premijerka Margaret Thatcher je 1984. ishodovala „britanski rabat“ na uplate u europski proračun. Nakon dugogodišnje politike Margaret Thatcher, na vlast je došao laburist Tony Blair. On je provodio politiku integracije. Nakon proširenja zajednice 2004. godine došlo je do neočekivanog porasta useljenika iz zemalja Srednje i Istočne Europe. Vladavinu konzervativca Davida Camerona je obilježila teška ekonomska situacija prouzročena svjetskom financijskom krizom te veliki priljev migranata. Nepovjerenje prema Bruxellesu osnažuje Stranku nezavisnosti Ujedinjenog Kraljevstva – UKIP. Njezini izborni uspjesi, imigracijska kriza i kriza eurozone dovode do osnaživanja struje nacionalizma. Cameronov plan nije bio napuštanje EU. Radi zadovoljenja sve glasnijeg euroskeptičnog dijela stanovništva, ali i članova svoje stranke, 23. lipnja 2016. je organizirao referendum o izlasku ili ostanku u EU.

U četvrtom poglavlju ću analizirati referendum i kampanju koja mu je prethodila, a koji su doveli do rezultata da su većinom od 51,9% glasova, građani UK odlučili napustiti EU.

U petom poglavlju ću prikazati postupak pregovora o izlasku iz EU. Tadašnja britanska premijerka Theresa May je u ožujku 2017. temeljem članka 50 Ugovora o Europskoj uniji formalno pokrenula proces istupanja. Počeli su složeni pregovori koji su trebali dovesti do sporazumnog istupanja 29. ožujka 2019. Prva verzija sporazuma o pridruživanju u britanskom parlamentu je odbačena tri puta, zbog čega je datum Brexita odgađan.

Njezin nasljednik, Boris Johnson je postigao novi dogovor s Bruxellesom u listopadu 2019. Britanski premijer i čelnici EU su 24. siječnja 2020. potpisali sporazum o izlasku UK iz EU, a 29. prosinca 2020. ga je odobrio Europski parlament. 30. siječnja je Vijeće ratificiralo sporazum. 31. siječnja 2020. točno u ponoć je Sporazum o povlačenju stupio na snagu. Ujedinjeno Kraljevstvo od tad nije članica EU već se smatra trećom zemljom. Stupanjem na snagu sporazuma o povlačenju završilo je razdoblje iz članka 50. Ugovora o Europskoj uniji (UEU) i započelo prijelazno razdoblje. U šestom poglavlju će biti riječi o prijelaznom razdoblju koje je trajalo do 31. prosinca 2020. Na Badnjak 2020. je između EU i UK postignut konačan dogovor o nastavku trgovinskih odnosa nakon izlaska iz Unije.

2. BRITANSKI PUT PREMA EUROPSKIM INTEGRACIJAMA

U ovom poglavlju će biti opisana uloga UK-a u stvaranju europskih integracija u poslijeratnoj Europi. Kako bi shvatili euroskeptično raspoloženje koje je tinjalo od samog ulaska potrebno se vratiti u daleku prošlost. Prvi dio teksta će biti usmjeren na sagledavanje povijesti britanskog otočja. Nadalje će se prikazati put UK-a od neslaganja s europskom integracijom koja bi izlazila iz ekonomske sfere sve do pristupanja EZ-u 1973. godine.

2.1. Rana povijest

Prema Britannici (2023) rimska kolonizacija je uspostavila provinciju Britaniju koja se protezala na području današnje Engleske i Walesa i održala se do početka 5. stoljeća. Do tada je kršćanstvo već bilo ukorijenjeno na otočju. Rimljani nisu uspjeli osvojiti Irsku, a pokršćavanje tijekom 5. stoljeća stvorilo je snažnu katoličku zajednicu koja se održala do danas. Ranu antičku i srednjovjekovnu povijest obilježile su seobe i invazije stoljećima nakon raspada Rimskog carstva. Grant (2008.) u tim brojnim germanskim, vikinškim, normanskim invazijama i geografskom položaju vidi razlog britanskog euroskepticizma jer Britanija od davne prošlosti kontinentalnu Europu vidi kao potencijalnu prijateljicu.

Prema Britannici (2023) škotsko kraljevstvo je uspijevalo zadržati neovisnost, a često se sukobljavalo s Engleskim kraljevstvom. Do danas su uočljive razlike između te dvije zemlje što je vidljivo i kasnije u stavu prema EU. Višegodišnje ratovanje s Francuskom i drugim europskim zemljama je formiralo i kasnije odnose UK prema ostalim europskim zemljama.

Prema Wallersteinu (1986) Tudori su stvorili snažnu monarhiju s nacionalnim karakterom. Kralj Henrik VII je raskinuo veze s Rimom i proglasio Englesku crkvu. To je ojačalo nacionalni identitet i udaljilo Englesku od Europe. Nametanje iste vjere katoličkoj Irskoj je zaoštrilo odnose između te dvije zemlje.

Prema Kasonta (2015.) Engleska je krizu prenapučenosti i siromaštva s početka 17. stoljeća riješila naseljavanjem kolonija. Tad se stvorila ideja globalne engleske zajednice.

Prema Wallersteinu (1986.) Engleska je zahvaljujući snažnoj pomorskoj tradiciji razvila trgovinu tropskih proizvoda iz kolonija, a naseljavanjem tih kolonija stvorila snažne prekomorske zajednice i nova tržišta. Zbog prekomorskih teritorija sukobljavala se s

Francuskom, Španjolskom i Portugalom, a krajem 18. stoljeća uspostavljena je hegemonija Velike Britanije. U Irskoj je počeo jačati pokret za neovisnost.

Prema Hillu (2018.) krajem 19. stoljeća je moć UK počela slabiti, a ojačale su Njemačka, SAD i Rusija.

U takvom položaju je UK dočekalo izbijanje Prvog i Drugog svjetskog rata. U ratovima se borilo zajedno sa zemljama Commonwealtha. Osobito u drugom svjetskom ratu se stvorio poseban odnos Kraljevstva i Sjedinjenih američkih država.

2.2. Poslijeratna Europa

Prema Mintas-Hodak (2011) vlade većine država Zapadne Europe su bile zaokupljene osmišljavanjem politike koja bi omogućila pokretanje i razvijanje razorenog nacionalnog gospodarstva, a s druge strane vojno jačanje kako bi osigurali nacionalnu sigurnost i zaštitu od vojne snage država Istočnog bloka. Nova politička strategija se temeljila na oslanjanje na pomoć i suradnju s SAD-om i međusobnu suradnju europskih država.

Nakon objave Schumanovog³ plana o osnivanju zajedničke međunarodne institucije sa supranacionalnim ovlastima koja bi upravljala proizvodnjom ugljena i čelika iz Ruhra, projektu su se pridružile zemlje Beneluxa⁴ i tako je 1951., sklapanjem ugovora u Parizu, nastala Europska zajednica za ugljen i čelik (EZUČ). Britanska vlada je bila zainteresirana za sudjelovanje jer je uvidjela mogućnosti dobiti za svoje proizvođače i pristupa francuskom i njemačkom tržištu. Britanski predstavnici su sudjelovali u raspravama o uključivanju prije osnutka EZUČ-a. Povukli su se jer su smatrali da se ne poštuje dovoljno načelo nacionalnog suvereniteta. Ujedinjeno Kraljevstvo je u poslijeratnom razdoblju još uvijek bila glavna svjetska sila. Iz rata su izašli kao jedina europska zemlja koja se mogla suprotstaviti Hitleru i time je dodatno ojačan njihov nacionalni duh. Ideje koje su vodile stvaranju ujedinjene Europe nisu im do kraja odgovarale jer su se snažno protivili supranacionalizmu. S neovisnošću kolonija i stvaranjem novog svjetskog poretka, UK je polako gubilo svoju ulogu na međunarodnom planu. Nije se moglo natjecati sa SAD-om ili Sovjetskim Savezom. Britansko gospodarstvo je polako padalo u recesiju

³ Robert Schuman bio je francuski državnik. Kao ministar vanjskih poslova Francuske, zalagao se za osnivanje ujedinjene Europe.

⁴ Zajednica tri susjedne monarhije – Belgije, Luksemburga i Nizozemske

2.3. Osnivanje Europske ekonomske zajednice bez Ujedinjenog kraljevstva

Prema George (1990) na prijedlog vlada zemalja Beneluxa ministri vanjskih poslova zemalja članica EZUČ-a razmatrali su prijedlog o ekonomskoj zajednici. Predstavnici vlada zemalja članica osnovali su Odbor na vrhu sa belgijskim ministrom vanjskih poslova Paulom-Henrijem Spaakom koji je trebao izraditi izvještaj. Prema izrađenom Spaakovom izvještaju koji je utvrdio najbolje načine stvaranja zajedničkog tržišta i parcijalne sektorske integracije, vodili su se daljnji pregovori o stvaranju novih ekonomskih zajednica.

Zemlje članice su 25. ožujka 1957. potpisale u Rimu ugovore kojima su osnovana Europska ekonomska zajednica (EEZ) i Europska zajednica za atomsku energiju (EURATOM). Te Rimske ugovore potpisalo je šest zemalja članica EZUČ-a, a na snagu su stupili u siječnju 1958.

Gospodarska suradnja je bila važna za UK i britanski predstavnici su sudjelovali u radnoj skupini. Braneci vlastite interese, nudili su plan stvaranja zone slobodne trgovine s isključenjem poljoprivrednih proizvoda. Ponovo su se povukli iz završnih pregovora. Naime, UK je stvorio vlastito svjetsko trgovinsko područje koje je uključivalo bivše kolonije svog carstva. Ideja zajedničkog tržišta nije uključivala druge dijelove svijeta. To tržište su trebale regulirati zajedničke institucije protiv ideje slobodne trgovine i deregulacije koju tradicionalno brani britanska vlada. Kraljevstvo je u konačnici ostalo izvan novog kruga integriranja.

2.4. Stvaranje Europske zone slobodne trgovine

Britanija je početkom 1960. godine osnovala Europsko udruženje slobodne trgovine (European Free Trade Association-EFTA) kao alternativu Europskim zajednicama. Članice EFTA-u su uz Britaniju bile: Danska, Norveška, Švedska, Portugal, Švicarska, kasnije Island i Lihtenštajn. Cilj im je bio ukinuti međusobne carine, bez uplitanja u carine tih država prema trećim državama. To je bio model koji se temelji na trgovini i zajedničkim sporazumima bez bilo kakvog gubitka nacionalne neovisnosti. Organizacija se temeljila na trgovini industrijskim proizvodima isključujući poljoprivredne. Europa je bila podijeljena na dva glavna gospodarska područja.

EEZ je s druge strane usvojio zajedničke carinske tarife u odnosima članica sa trećim zemljama. Upravo u provođenju tih odredbi i ostvarenja slobode kretanja roba uspostavljena je na razini EEZ-a zajednička trgovinska politika koja je omogućila zajednici nastupati kao

jedinstven pravni subjekt u odnosima s trećim zemljama i biti predstavljena u međunarodnim ekonomskim organizacijama (Mrkonjić prema Hadžiahmetović, A., 2005.).

Rast robne razmjene UK s EEZ je ipak rastao i političari su počeli razmišljati o mogućem dogovoru s EEZ kako bi se olakšala međusobna trgovina. Britanija je uvidjela da su države članice EZ ostvarivale bolji gospodarski rast, a njezina privreda se nije razvijala prema očekivanjima.

Prema Mintas-Hodak (2011), već godinu poslije osnutka EFTA-e, potaknuta gospodarskim rastom EEZ-a nakon uspostave carinske unije, Velika Britanija je već 1961. podnijela zahtjev za članstvo u EEZ uvidjevši da mora biti dio jače i šire ekonomske grupacije.

To je značilo kraj EFTE jer je njen glavni partner trebao pristupiti tržištu EEZ-a sa zajedničkim granicama prema vanjskim zemljama i gospodarskim područjima. Područje slobodne trgovine bi tako izgubilo pristup važnom britanskom tržištu. Irska, Norveška i Danska su zatražile istodobno s UK članstvo u Europskim zajednicama.

Prema Molder (2018) rast EFTA-e se tako smanjio i postala je samo prilog tržištu EEZ-a.

2.5. Prvi zahtjev za članstvo u EEZ

Prema Mintas-Hodak (2011) tijekom šezdesetih godina 20. stoljeća Velike Britanije je napravila zaokret od početne skepse u želju za sudjelovanjem u procesu europske integracije. Na temelju zajedničkih odluka u institucijama Zajednice, Zajednica je lakše postajala važan čimbenik na međunarodnoj sceni nego li su to uspijevale pojedinačno države izvan kruga integracije. Pitanja slobodne trgovine i suvereniteta bile su predmet rasprava u Velikoj Britaniji između vodećih političkih stranaka – konzervativaca i laburista. Konzervativci su zauzeli proeuropske stavove, a Laburisti su zagovarali zaštitu suverenosti i nadzora ekonomske politike zemlje.

Prvi zahtjev za članstvo u EEZ UK je poslao 09. kolovoza 1961. Britanci su naišli na probleme jer članice Zajednice nisu mogle međusobno utvrditi zajednički nastup prema UK.

Prema Mölderu (2018) bili su smatrani bliskim saveznicima SAD-a. Države članice koje su bile zainteresirane za ulazak UK-a (poput Nizozemske koja je s UK imala važne gospodarske veze) nisu se mogle oduprijeti odbijanju Francuske.

Francuska je odbijala britansku prijavu zbog vodećeg položaja Francuske kao glavnog političkog aktera unutar Zajednice. Poseban odnos SAD-a i UK je stvarao napetosti u

francusko-britanskim odnosima. Također su smatrali da britansko gospodarstvo koje ima važne veze s Commonwealthom nije kompatibilno s europskim tržištem. Pristupanje UK EEZ-u uključilo bi britansko gospodarstvo europskom tržištu i slobodan pristup robi iz Commonwealtha bi se proširio na cijelo europsko tržište zbog nepostojanja unutarnjih granica.

Problem za Kraljevstvo je predstavljala Zajednička poljoprivredna politika. O njoj se još uvijek raspravljalo. Francuska vlada je smatrala da bi UK pokušalo promijeniti pravila te politike na način koji Francuskoj ne odgovara. UK je imalo malo poljoprivrednih površina, ' jeftine poljoprivredne proizvode je dobivala iz Commonwealtha.

Kako navodi Mintas-Hodak (2011) u sljedećih godinu dana britanska Vlada je jačala komunikacijsku strategiju kako bi ukazala svojim građanima na važnost članstva u Zajednici. Unutarnja potpora kandidaturi i spremnost prilagodbe zakonodavstva propisima Zajednice je porasla.

Pregovori za članstvo su završili odbacivanjem aplikacije. 14. siječnja 1963. general de Gaulle je postavio veto, a preostale članice su popustile pritisku i odgodile pregovore za članstvo s Velikom Britanijom.

Mintas-Hodak (2011) vidi razloge De Gaulleovog odbijanja i u činjenici da je u ratu za Sueski kanal⁵ Francuska izigrana od strane UK, ali i u nuklearnom programu koji je UK provodila sa SAD-om. Htio je Europu kao treću svjetsku silu s Francuskom i Njemačkom kao predvodnicima, bez utjecaja SAD-a koji bi dolazio preko UK.

2.6. Ponovno zahtjev za članstvo u EEZ-u 1967.

Druga aplikacija za članstvo službeno je podnesena 1967. godine. De Gaulle je po drugi put stavio veto. Upozorio je da će pokušaji nametanja članstva UK prema Francuskoj rezultirati raspadom EEZ. Održao je čuveni govor o UK:

„Engleska je ...otočna pomorska zemlja, povezana s vrlo različitim i često vrlo dalekim zemljama, putem trgovine, tržišta te opskrbe hranom. Bavi se uglavnom industrijom i trgovinom, i tek u manjoj mjeri poljoprivredom. Njeguje vrlo specifične običaje i tradicije. Ukratko, Engleska se po svojoj naravi, strukturi i gospodarskom kontekstu iz temelja razlikuje od drugih država na kontinentu...može se predvidjeti da unutrašnja povezanost svih članica,

⁵ Francuske i britanske trupe su morale pregovarati i povući se iz Egipta. UK je popustilo pritisku SAD-' koji je htio zaštititi egipatskog predsjednika Nassera kao važnog saveznika u hladnom ratu

koje bi bile mnogobrojne i vrlo raznolike, ne bi dugo potrajala, i na kraju bi postala golema Atlantska zajednica, ovisna o Americi i pod njezinim vodstvom, koja bi uskoro potpuno progutala Europsku zajednicu“. (Cogan, 1996. str. 200-201)

De Gaulle je ponovo istaknuo francuski stav da su ekonomija, radno zakonodavstvo i poljoprivreda Ujedinjenog Kraljevstva nekompatibilne s EEZ-om.

2.7. Treća aplikacija i ulazak Ujedinjenog kraljevstva u Europsku ekonomsku zajednicu

Paralizu odnosa Zajednice i UK se mogla prekinuti tek nakon umirovljenja De Gaullea i konačnog odobrenja ZPP-a. Novi francuski predsjednik George Pompidou je pristao na proširenje koje će obuhvatiti Veliku Britaniju, Dansku, Irsku i Norvešku.

Prema George (1990) zbog negativnih ekonomskih trendova u UK u odnosu na članice EEZ, pregovori između UK i EEZ su vođeni nekvalitetno i brzo što je u konačnici dovelo do produbljanja polariteta između UK i EEZ-a.

Margaret Thatcher (2004) je istaknula da se Ujedinjeno Kraljevstvo priključilo jer se činilo da ne postoji alternativa EEZ-u. Ni EFTA ni Commonwealth nisu do kraja odgovali UK-u kao trgovinski partneri. Britanci su bili svjesni da neće moći puno toga promijeniti u Europi ali su morali prihvatiti što je ponuđeno. Smatrala je da se tijekom rasprava o ulasku nije kvalitetno raspravljalo o svim aspektima ulaska i da su o problematici ulaska dane brojne izjave koje su stanovništvo navodile na krivi trag.

Nakon dugotrajnih pregovora 1973. se UK priključuje zajednici, istovremeno s Danskom i Irskom.

3. UJEDINJENO KRALJEVSTVO U EUROPSKIM INTEGRACIJAMA

U ovom poglavlju ću prikazati razdoblje od ulaska u EEZ do vremena Davida Camerona i raspisivanja referenduma iz 2016.. Prikazati ću odnose UK i Zajednice gdje UK nikada nije bilo „kao doma“ prvenstveno zbog svoje politike izuzetnosti i traženja povlastica.

3.1. Aktiviranje korektivnog mehanizma

Doprinos u obliku plaćanja UK-a EEZ-u je dogovoren 1969. na samitu u Haagu. Unutar postojećeg sustava UK je postao drugi najveći uplatitelj u proračun EEZ-a. Najveći dio u proračunu EEZ-a je imala Zajednička poljoprivredna politika. Zbog malog poljoprivrednog sektora UK nije mogla povlačiti velika sredstva iz EEZ-a. Stoga je na Pariškom samitu u prosincu 1974. UK pokrenuo pitanje rješavanja negativne bilance UK-a u odnosu na šestorku. Francuska se protivila smanjenju doprinosa, a ostale članice su bile sklonije takvo rješenju. U ožujku 1975. države članice su prihvatile prijedlog Europske komisije o korektivnom mehanizmu.

Prema Miller (2015) korektivni mehanizam je predstavljao povrat koji je mogla ostvariti država koja ima deficit u plaćanjima i ispunjava propisane uvjete. Prihvatanje korektivnog mehanizma je značilo da će velika većina članica povisiti svoja davanja kako bi UK ostao u Zajednici.

3.2. Referendum o ostanku u EEZ

Ulazak UK u EEZ dogodio se u vrijeme kada se u Kraljevstvu odvijala deindustrijalizacija, zatvaranje rudnika, slabljenje autoindustrije i preseljenje proizvodnje u nerazvijene države s jeftinijom radnom snagom. Među dijelom stanovništva se stvorila slika da je za gospodarske probleme kriva Zajednica.

Mrkonjić (2016) navodi da se u UK stvorio doživljaj Europske zajednice kao francusko-njemačke prevlasti.

Dennison i Carl (2016) ističu da su se problematičnima pokazali pravosuđe i zakonodavstvo Zajednice jer su se kosili s višestoljetnom britanskom tradicijom.

Laburisti su se počeli buniti protiv članstva u EEZ-u. Svoje argumente su temeljili na velikim razlikama u cijeni hrane Zajedničke poljoprivredne politike u odnosu na hranu iz Commonwealtha te na gubitku ekonomske neovisnosti.

Sve navedeno je dovelo da raspisivanja referenduma 1975. Pitanje je glasilo: "Mislite li da ujedinjeno Kraljevstvo treba ostati zemlja članica europske zajednice (Zajedničkog tržišta)?"

Prema Miller (2015) kampanja za ostanak je imala podršku premijera Harolda Wilsona i većine kabineta te većine članova Konzervativne stranke s novoizabranom predsjednicom Margaret Thatcher na čelu. Za izlazak iz EEZ su bili lijevo krilo Laburista i mali dio Konzervativne stranke. Referendum se održao 5. lipnja 1975. godine. Izlaznost na referendum je bila velika (preko 64%). Više od 17 milijuna ljudi je glasalo za ostanak u Zajednici. Protiv ostanka u Zajednici je glasalo 8,5 milijuna ljudi.

3.3. UK odlučuje da neće sudjelovati u Europskom monetarnom sustavu

Prema Mintas-Hodak (2011.) radi primirenja kolebanja kapitala među europskim zemljama i smanjenja vanjskog utjecaja američke monetarne politike, Europska komisija je 1977. predložila formiranje Europskog monetarnog sustava (EMS). EMS je uspostavljen u ožujku 1979. i u njega su se uključile sve tadašnje zemlje članice. Britanska funta je sudjelovala u EMS-u manje od godine dana, nakon čega je izašla iz sustava. Izvan sustava je ostala do 1990. EMS je odigrao bitnu ulogu pri stvaranju stabilnog monetarnog područja u Europi (Mrkonjić, 2016 prema Kandžija, v., Cvečić, I., 2010.).

Ipak, sustav EMS se raspao 1992. godine ispadanjem nekoliko valuta iz njega uključujući i britansku funtu.

3.4. Politika Margaret Thatcher prema političkoj i gospodarskoj integraciji

Margaret Thatcher je imenovana na mjesto premijerke 1979. u vrijeme svjetske naftne krize. Tijekom svoje vladavine do 1990. godine je vjerovala u EEZ kao instrument mira i gospodarskog napretka, ali je bila skeptična glede težnji za sve tješnjim odnosima.

Prema Wallu (2021) smatrala je Zajednicu projektom koju trebaju voditi vlade koje surađuju u okviru skupa pravila. Igrala je na antieuropsku kartu preko proračuna, dijelom i kao suprotstavljanje domaćoj nepopularnosti.⁶

Thatcher se od početka mandata na sastancima Europskog vijeća zalagala za rješenje pitanja doprinosa UK proračunu zajednice. Taj problem koji je bio predmet spoticanja i prije pristupanja 1973. godine i tijekom ponovnog pregovaranja laburističke vlade o uvjetima članstva u UK te referendumu o daljnjem članstvu, nije riješen nefunkcionalnim korektivnim mehanizmom. Tražila je povećanje korektivnog mehanizma. Zahtijevala je puno veću svotu novca od svote koju je predložila Europska komisija. Njezini zahtjevi su nailazili na otpor, osobito tadašnjeg francuskog predsjednika.

Margaret Thatcher i njena vlada su koristili svaku priliku da utječu na članice kako bi povećale povrat koji prima UK. Njihovi argumenti bili su opravdani. UK je po glavi stanovnika bila jedna od siromašnijih država članica, a uz Njemačku je bila najveći uplatitelj u proračun

1983. u Stuttgartu u Europskom vijeću su počeli razgovori o daljnjem smjeru EEZ-a. Europski čelnici su dogovorili rješavanje problema koji su onemogućavali daljnju europsku integraciju. Jedno od glavnih pitanja bila je reforma europskog proračuna koji je bio podređen Zajedničkoj poljoprivrednoj politici. Povećanje proračuna je bilo moguće samo jednoglasnom odlukom svih država članica.

Prema Thatcher (2004.) britanska premijerka i njena vlada su pitanje ZPP-a povezale s pitanjem britanskog rabata. Tako su 1984. dogovorene reforme i krenulo se u rješavanje pitanja britanskog rabata kako bi se reforme mogle izglasati. Francuska je osmislila formulu izračuna. Nadomjestak UK rabata je raspoređen između ostalih članica, uz smanjenje udjela Njemačkoj, Švedskoj i Austriji.

Europskim zajednicama (prvom stupu) s dva dodatna područja suradnje (drugim i trećim stupom): zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom te pravosuđem i unutarnjim poslovima.(službene internetske stranice EU)

Thatcher je shvaćala sve prednosti zajedničkog tržišta za britansku ekonomiju. S jedne strane je inzistirala na istinskom jedinstvenom europskom tržištu, bez pretjerane birokracije i protekcionizma od strane država članica. S druge strane, blokirala je napredak u razgovorima

⁶ Unutar UK je bila kontroverzna zbog bolnih ekonomsko političkih reformi. Smanjenjem socijalnih davanja i zatvaranjem nerentabilnim industrijskih pogona, uspjela je oporaviti ekonomiju u zemlji.

za izmjene Ugovora kako bi se uveli instrumenti za lakše ostvarenje tog cilja, a to je bilo proširenje područja u kojima su se odluke mogle donositi kvalificiranom većinom umjesto jednoglasno.

Jacques Delors, predsjednik Europske komisije je uz francusku i njemačku podršku radio na projektu Europske unije. Većina država članica je bila za dublju integraciju i formaliziranje cilja ekonomske i monetarne unije. Britanci su potpisali Jedinostveni europski akt jer su htjeli jedinstveno tržište.

Prema Wallu (2021) Thatcher je pristala promijeniti ugovore kako bi se omogućila šira primjena većinskog glasovanja o robi i uslugama. Uspjela je osigurati da UK izbjegne predanost eventualnoj monetarnoj uniji ili ukidanju graničnih kontrola. Zadržano je jednoglasno odlučivanje u području oporezivanja, slobodnog kretanja osoba i interesima poslodavaca.

Za ostale države članice Europske zajednice, logičan je bio napredak prema jedinstvenoj valuti, ali Thatcher se tome čvrsto protivila. To je dovelo i do raskola u konzervativnoj stranci i do njenog pada 1990.

3.5. UK ostaje izvan šengenskog prostora

Schengenski sporazum sklopljen 1985. je predstavljao korak u postupnom ublažavanju graničnih kontrola. Sklopljen je između Njemačke i Francuske, a odmah su mu se pridružile i zemlje Beneluxa. Za implementaciju Schengenskog sporazuma sklopljena je 1990. Schengenska konvencija. To je značilo postupno ukidanje graničnih kontrola između država potpisnica i uvođenje slobode kretanja za sve državljane država potpisnica Sporazuma.

Protokolom iz Amsterdama (1997./1999.) šengenski sporazum je uvršten u institucionalni i pravni okvir europske unije i dio su prvog stupa EU. (Mintas-Hodak, 2011.)

Velika Britanija i Irska odlučile su se za djelomičnu primjenu šengenske pravne stečevine i zadržale su kontrolu na unutrašnjim granicama.

Prema Colemanu (2016) vlada UK je smatrala da su granične kontrole sredstvo suzbijanja terorizma, zločina i sredstvo kontrole imigracije. Takav pristup je odgovarao UK kao otočnoj državi s velikom slobodom kretanja unutar države.

3.6. Premijer John Major dogovara daljnja izuzeća

Novi premijer John Major bio je naklonjen Europi. Njegova vlada se zalagala za ulazak u EMU. Takvom stavu se suprotstavio dio stranke. Zbog jakog pritiska se odustalo od EMU-a kako bi se zadobili glasovi konzervativnijeg dijela stranke. Majorova vlada se fokusirala na postizanje financijskog dogovora i zadržavanje rabata. Protivila se povećanju europskog proračuna i regionalne pomoći, a podržavala reformu ZPP-a.

16. rujna 1992. Majorova vlada je bila prisiljena izaći iz Europskog tečajnog mehanizma nakon tzv. „Crne srijede“.

Major je sudjelovao u pregovorima i bio je odlučan ratificirati Ugovor iz Maastrichta. UK je odbilo da se nadležnosti europske zajednice prošire u socijalnoj sferi. Tzv. social chapter koji je trebao biti dio Ugovora iz Maastrichta je nakon protivljenja UK izostao. Ta Socijalna povelja je trebala biti osnova za unaprjeđenje zapošljavanja, poboljšanje radnih i životnih uvjeta, unaprjeđenje socijalne zaštite, dijalog zaposlenih sa poslodavcima i socijalno uključivanje zaposlenih. Bojazni Britanije su bile da bi Povelja nepotrebno povećala troškove poslovanja i negativno utjecala na broj zaposlenih, a osobito u manjim poduzećima. (Mrkonjić, 2016 prema Prokopijević, 2005).

UK je ratificirao Ugovor.

3.7. Dolazak na vlast laburista Tonya Blaira

Stranka Laburista na čelu s Tonijem Blairom, osvojila je parlamentarne izbore u UK 1997. On je poduzeo konkretne poteze koji su omogućili gospodarski i ekonomski oporavak te povećanje nezaposlenosti. Tony Blair je zastupao politiku jače integracije Europske unije. Vidio je UK kao globalnu silu.

Blairova politika je prema Molderu (2018) bila politika izuzetnosti Ujedinjenog Kraljevstva u kojem je ono trebalo biti most i kontrolor odnosa moći između Europske unije i SAD-a.

Lourie (1997) navodi da je Blair je prihvatio Protokol o socijalnim pravima koji određuju zajedničku razinu zaštite prava radnika u EU-u.

Vlada Tonya Blaira je otvorila granice u mjeri koja nije bila zabilježena ni u desetljećima poslije Drugog svjetskog rata. Otvorila je i granicu za nove članice Europske unije iz istočne Europe. Murray (2017) navodi da je studija koju je naručila vlada tvrdila da će poslije ukidanja

ograničenja priljeva useljenika moći kontrolirati. Brojevi su se ubrzo povećali znatno iznad predviđanja.

Blairova vlada je temeljem procjena britanske trezornice o ispunjavanju određenih uvjeta, odbacila mogućnost ulaska u eurozonu. Nakon kontroverznog sudjelovanja u invaziji na Irak, odnosi između UK, Francuske i Njemačke su se pogoršali, a popularnost Laburista se u Kraljevstvu značajno smanjila.

Nakon trećeg mandata, 2007. godine, nakon ostavke Tonya Blaira na čelo stranke je došao Gordon Brown.

3.8. Rast popularnosti UKIP-a (UK Independence Party)

Prema Deacon i Wring (2015) UK Independence Party (Stranka nezavisnosti UK-a) je euroskeptična populistička stranka osnovana 1993. godine. Nastala je kao odgovor protivnika ratifikacije Maastrichtskog ugovora. Glavni cilj stranke bio je izlazak UK-a iz Europske unije. Prvih godina su bili na političkoj margini. Nakon smrti Jamesa Goldsmitha, osnivača još jedne euroskeptične stranke, Referendumske stranke, UKIP je počeo preuzeti glavnu ulogu na tom dijelu političke pozornice. Već 1999. godine, zbog proporcionalne zastupljenosti koja je omogućavala manjim strankama da uđu u Europski Parlament, UKIP dobiva svoja prva tri predstavnika u Europskom parlamentu.

Ekonomska kriza iz 2008. godine, dominacija Njemačke i nekontrolirani rast imigracije doprinijeli su značajnom rastu popularnosti stranke.

Prema Goodwin (2017) politika laburističke i konzervativne stranke je zanemarila radničku klasu, starije i slabije obrazovane koji su tražili konzervativnije i autoritativnije oblike vlasti. Stranka UKIP je omogućila tom sloju stanovništva da afirmira svoje stavove usmjerene protiv migranata, a time i protiv politika Europske unije.

Prema Molder (2018.). Nakon terorističkog napada 11. rujna 2001. u najvećem dijelu zemalja je došlo do jačanja nacionalizma. Takva situacija je bila i UK-u gdje je zabilježeno jačanje potpore UKIP-u.

Na prvim izborima za Europski parlament, UKIP je osvojio samo 1% od ukupnih glasova. Na izborima 1999. godine stranka je dobila tri zastupnika u Europskom parlamentu. Na izborima 2009. godine je dobila 13 zastupnika u Europskom parlamentu. Na izborima 2014. godine je

dobila najveći broj glasova od svih britanskih stranaka i dobila 24 zastupnička mjesta u Europskom parlamentu.

Na nacionalnoj razini odnosno na parlamentarnim izborima, UKIP je bio daleko manje uspješan. Na parlamentarnim izborima, 1997., 2001., 2005 i 2010. nije osvojila zastupničko mjesto.

Kako navodi The Independent (2017) na izborima 2015., kada je stranka bila na svom vrhuncu, osvojila je jedno zastupničko mjesto u britanskom parlamentu. Na izborima 2017., nakon referendumske odluke o izlasku, stranka je počela gubiti na popularnosti te izgubila jedinog zastupnika u parlamentu.

Kako navodi BBC (2016) istaknuti čelnik UKIP-a Nigel Farage je premoćno izabran na unutarstranačkim izborima 2006. godine. 2009. je dao ostavku, ali se ponovo vratio na čelo stranke u kolovozu 2010. Nakon referenduma o izlasku, podnio je ostavku na mjesto predsjednika posljednji put. Istaknuo je da je njegov cilj, vraćanje UK njenim građanima postignut i da je vrijeme da svoj život vrati u normalu.

3.9. Utjecaj ekonomske krize na povećanje britanskog euroskepticizma

Ekonomska kriza 2008. se proširila iz SAD-a na cijeli svijet. Problemi su počeli s hipotekarnim kreditima u SAD-u, a s teškoćama su suočio i europski bankarski sektor. Kriza je zahvatila i UK koji je dotad bilježio kontinuirani gospodarski rast.

Prema sveučilištu u Liverpoolu (2010) u UK je došlo do velikog pada maloprodaje. Poduzeća su pogođena padom prodaje i profitabilnosti poslovanja. Suočavali su se s problemima u osiguravanju potpore banaka za nastavak trgovanja. Nezaposlenost je porasla, posebno u dobnim skupinama od 18 do 24 godine. Posljedično je to sve značilo pad prihoda od poreza. Zemlja je u četvrtom tromjesečju 2008. godine službeno ušla u recesiju.

Swales (2016) navodi da su pojedina istraživanja su pokazivala da se veliki porast euroskeptičnih stavova o EU dogodio najviše između 2006. i 2012., u godinama tijekom i nakon ekonomske krize.

3.10. Period vladavine Davida Camerona i novi pregovori o uvjetima članstva

David Cameron je postao britanski premijer u svibnju 2010., u vrijeme kad je kraljevstvo još uvijek bilo pogođeno financijskom krizom. U isto vrijeme su se na globalnoj razini dešavale ekonomska kriza u Grčkoj, rat u Libiji, sukobi u Egiptu, rat u Siriji, imigracije u Europi i stvaranje Islamske države.

Prema autorici Mrkonjić (2016) kako je Francuska posrnula u ekonomskoj trci i ostala daleko iza Njemačke, jedini pravi rival Njemačkoj, ostala je Britanija. Berlin je ojačao u svakom pogledu. Neki ekonomisti tvrde da ja dominacija Njemačke izazivala nelagodu kod Britanaca čiji su politički lideri počeli povlađivati populističkim tendencijama u svojoj zemlji.

Domaće euroskeptično stanovništvo je postajalo sve glasnije, UKIP je snažno rastao, Konzervativna stranka je počela gubiti prednost pred Laburistima. Cameron plan nije bio napuštanje Unije. Kako bi zadovoljio svoje konzervativne glasače 2013. godine je obećao da će nakon pobjede na parlamentarnim izborima 2015. ispregovarati bolje uvjete članstva u Uniji, prezentirati ih javnosti koja će pak na referendumu odlučiti je li za ostanak u EU.

UK je tijekom članstva u EU ishodovao za sebe nekoliko izuzeća. Na području ekonomske i monetarne unije nije član eurozone i nema obvezu ući u istu. Nije ni potpisnik Ugovora o stabilnosti, koordinaciji i upravljanju (Fiskalni sporazum). Na području schengenske pravne stečevine sudjeluje samo u nekim elementima schengenske policijske i pravosudne suradnje, a ne sudjeluje u području kontrole unutarnjih i vanjskih granica. Na području slobode, sigurnosti i pravde može odlučivati o sudjelovanju u roku od tri mjeseca od predstavljanja prijedloga. Do prosinca 2014. je imao pravo istupiti iz svih akata Unije na području policijske i pravosudne suradnje u kaznenim slučajevima koji su usvojeni prije stupanja na snagu Lisabonskog sporazuma, a i vratiti se u neke individualne slučajeve.

Prema Miller (2016) David Cameron je predstavio Europskom vijeću u prosincu 2015. prijedlog o reformama u području gospodarskog upravljanja, konkurentnosti, suverenosti i slobodnog kretanja i socijalnih prava. Najsporniji je bio zahtjev da europski građani koji žive u UK četiri godine moraju doprinositi državi kako bi stekli socijalne stanove i druge pogodnosti.

Prema Poptcheva i Eatock (2016) konačni rezultati pregovora su podijeljeni u četiri dijela: ekonomsko upravljanje, konkurentnost, suverenost i socijalna prava i sloboda kretanja. U svezi ekonomskog upravljanja, dogovoreno je da države članice koje ne sudjeluju u daljnjem

produblivanju EMU neće stvarati prepreke tom procesu. Poštivanje prava i nadležnosti država članica koje ne sudjeluju u programu financijske stabilnosti Eurozone neće rezultirati proračunskim odgovornostima prema državama koje nisu članice Eurozone. U svezi konkurentnosti naglasila se potreba da EU pojača napore za poboljšanje konkurentnosti i ostvarenje rasta radnih mjesta, a smanji administrativna opterećenja i troškove gospodarskih subjekata. U području suverenosti je odlučeno kako UK neće biti predano daljnjoj integraciji u EU. Nacionalna sigurnost je odgovornost svake države članice zasebno, ali su u određenim situacijama koje utječu na sve članice poželjne su zajedničke akcije. U svezi socijalnih prava i slobode kretanja odlučeno je da države članice mogu poduzeti mjere protiv građana EU čije ponašanje predstavlja ozbiljnu prijetnju javnoj politici ili sigurnost. Također je dogovoreno da država članica može djelovati preventivno, odnosno na temelju ponašanja pojedinca u prošlosti, pa ako i nema prethodnih kaznenih presuda.

Kao što je vidljivo, dogovoreno je da Britaniju neće siliti da uvede euro ni da izdvaja za pomoć članicama eurozone u slučaju krize. Prihvaćen je britanski prijedlog da radnici koji su doseljeni iz ostalih zemalja članica prvih nekoliko godina neće ostvarivati pravo na neke socijalne potpore.

Prema Mrkonjić (2016), UK je tražilo da skupina nacionalnih parlamenata može staviti veto na donošenje europskih zakona. Dogovoreno je da nacionalni parlamenti mogu zaustaviti neki europski zakon ako protiv bude 16 od 28 nacionalnih parlamenata. Cameronovi prijedlozi vezani za izričite odredbe o eurozoni su prihvaćeni. Postignuti dogovor ne omogućava Kraljevstvu pravo veta na odluke eurozone.

Cameron je izrazio zadovoljstvo postignutim povlasticama za UK i da će na referendumu podržati ostanak u EU.

4. REFERENDUM O BREXITU

Referendum o Brexitu je raspisan zbog podjela u Konzervativnoj stranci. David Cameron je da umiri euroskeptično krilo stranke i spriječi gubitak dijela glasača usred rasta UKIP-a, obećao raspisati referendum o britanskom članstvu u EU. Da bi se referendum uopće održao bilo je potrebno izglasati Zakon o referendumu koji je zahtijevao održavanje referenduma do kraja 2017. bez obvezivanja vlade UK-a da provede rezultate referenduma. Referendumu su prethodile kampanje koje su stavile naglasak na emocionalnost, pristranost određenih medija, a i kontroverze oko izrečenih neistinitih tvrdnji. Rezultati referenduma su pokazali podijeljenost britanskog društva.

4.1. Kampanje Leave i Remain

Vote Leave je službena kampanja za napuštanje EU. Istaknuta figura kampanje koja je isticala slogan „Vote Leave, take control“ bio je londonski gradonačelnik, kasniji premijer, Boris Johnson.

The In Campaign Limited je uz slogan „Britain Stronger in Europe“ proglašena službenom kampanjom tabora. Premijer David Cameron je vodio tabor „Remain“.

U kampanjama su se isticali argumenti vezani za gospodarstvo, migracije, sigurnost, zajedničku poljoprivrednu politiku i suverenost.

Prema Gherghina i O'Malley (2019) „Leave“ kampanja je tvrdila da bi izlazak iz EU imao pozitivan učinak na financijsko tržište, poslovno okruženje i ulaganja. Isticali su prigovor na rasipanje britanskog novca na ono što žele druge institucije, ' ne britanske, Tvrđili su da UK tjedno izdvaja od 100 do 350 milijuna funti koje bi mogli preusmjeriti u nacionalni zdravstveni sustav, poboljšanje poljoprivrednog sektora, zaštite okoliša i rješavanja problema nezaposlenosti.

Bez obzira na gubitak pristupa jedinstvenom tržištu, smatrali su da će biti oslobođeni birokracije EU i sami sklopiti trgovinske dogovore koji će omogućiti gospodarski napredak.

Gospodarstvo je tema na koju se najviše fokusirala kampanja „Remain“,

Prema Gherghina i O'Malley (2019) „Remain“ kampanja je isticala da bi izlazak iz EU prouzročio veliku štetu u vidu inflacije, nestabilnosti na financijskom tržištu, povećanja

nezaposlenosti, porastu cijena i slično. Ukazivali su na važnost ostanka na jedinstvenom tržištu kao poticaju za izvoz i trgovinu, strana ulaganja, bolje plaće i više radnih mjesta.

Kampanja „Leave“ je najveći naglasak stavila na imigraciju i njen utjecaj na radna mjesta, plaće i kvalitetu života.

Prema Gherghina i O'Malley (2019) opće poruke protiv imigracije vrtjele su se oko tereta koji UK osjeća zbog puštanja građana EU. Pred kraj kampanje se postavilo i pitanje što očekuje Britaniju nakon potencijalnog pridruživanja Turske EU. Isticalo se da je od 2009 godine oko četiri milijuna ljudi dobilo pravo dolaska u UK. Ta razina migracije je prema zagovornicima napuštanja EU neodrživa i previše opterećuje javne usluge, radna mjesta i plaće.

Prema Gherghina i O'Malley (2019) tema sigurnosti se usredotočila na pitanje granične kontrole i kontrole kriminala. „Leave“ kampanja je navodila da se kriminalci iz zemalja EU ne mogu vratiti kući već opterećuju britanski zatvorski sustav. Također je problematično da se svatko tko ima putovnicu ili osobnu iskaznicu EU može ući u zemlju ako nije naveden kao sigurnosna prijetnja. Ako je neka osoba navedena kao sigurnosna prijetnja, tada se moraju otkriti razlozi za zabranu, što može ugroziti nacionalnu sigurnost.

Zagovornici „Remain“ kampanje smatraju migraciju kao ekonomski i društveno korisnu.

Prema Wadsworth et al. (2016) nema osnove za tvrdnje da imigranti otimaju radna mjesta domicilnom stanovništvu. Također tvrdi da zamjerka dijela stanovništva da povećana potražnja poslova smanjuje cijenu rada nije u potpunosti točna. Tvrdi da školovaniji imigranti mogu povećati produktivnost što će naposljetku dovesti do viših plaća

Prema Gherghina i O'Malley (2019) „Remain“ kampanja je tvrdila da UK lakše može suzbiti sigurnosne prijetnje kao dio veće zajednice čije članice međusobno surađuju. Navodila je da obavještajne službe ne mogu raditi izolirano, osobito u rješavanju problema terorizma. Jedan od argumenata temeljio se na suradnji policijskih snaga država članica u suzbijanju i sprečavanju trgovine ljudima.

Pristaše „Leave“ kampanje smatrale da se previše bitnih odluka donosi na razini EU i da dublja politička integracija vodi ugrožavanju suvereniteta. S druge strane, zagovornici „Remain“ kampanje smatraju da ostankom u EU UK ima mogućnost oblikovanja zajedničkih politika u području trgovine, okoliša, vanjske politike i terorizma. Ističu da UK ima poseban položaj u području monetarne politike, schengenske pravne stečevine i mnogih područja vanjske politike čime je zaštićen britanski suverenitet.

Jedno od bitnijih pitanja tijekom referendumskih kampanja bilo je pitanje Zajedničke poljoprivredne politike. Skoro četrdeset posto proračuna EU čini Zajednička poljoprivredna politika. Potpore ZPP- EU-a bile su glavni element poljoprivrede Ujedinjenog Kraljevstva. Gotovo 40 % proračuna EU-a odnosi se na poljoprivredu i ruralni razvoj u okviru zajedničke poljoprivredne politike EU-a (ZPP). U UK su poljoprivredne subvencije EU-a činile oko 50 – 60 % prihoda poljoprivrednih gospodarstava. Uzastopne vlade UK-a su nastojale smanjiti ukupni proračun ZPP-a.

„Farmers for Britain“ je dio „Leave“ kampanje je isticala birokraciju, kompleksnost i nerazumijevanje poljoprivrednog sektora od strane EU kao argumente za izlazak. „Remain“ kampanja je pod sloganom „Farmers for IN“ isticala da je Unija važno tržište za britanske poljoprivredne proizvode, i nepostojanje jasne alternative za subvencije EU-a.

Prema Downing (2016.) poljoprivredni sindikati diljem Ujedinjene Kraljevine usvojili su rezolucije u kojima se zagovara stajalište "ostanka" za referendum o EU-u. Stavovi poljoprivrednika su se temeljili na strahu od neizvjesnosti u pogledu razine budućih potpora poljoprivrednicima i u pogledu buduće trgovine s tržištem EU. Premijer David Cameron obvezao se osigurati održavanje sustava potpore poljoprivrednom sektoru i u slučaju izlaska UK iz EU. Vlada UK nije iznijela konkretan plan kako bi taj sustav trebao funkcionirati. Dio vlade je podržao stav da UK treba zbog prevelike neizvjesnosti ostati u EU. Ministar poljoprivrede George Eustice iznio je nekoliko prijedloga kako bi vlada mogla pomoći poljoprivrednicima, a isto je učinio i UKIP.

Kampanje protivnika i zagovornika članstva u EU bile su veoma različite. Zagovornici britanskog članstva u Uniji su kampanju temeljili na mogućoj ekonomskoj šteti koja bi nastala izlaskom. Njihove tvrdnje su argumentirane i analizama međunarodnih organizacija kao što je Međunarodni monetarni fond. Dok su pristalice članstva u EU isticali ekonomske posljedice, pristalice Brexita govorile su o migraciji i kontroli granica. Kampanju su obilježile i laži o sumama koje će se uštedjeti na tjednoj razini ako UK izađe iz EU. Upozoravalo se da bi Turska mogla postati novom članicom i da je nužno kontrolirati doseljavanje. Navodilo se da EU sprečava trgovinske sporazume s ekonomijama koje imaju snažan rast (Indija, Kina, Brazil). Očito je da je kampanja „Leave“ na krilima lošeg raspoloženja protiv doseljenika ostvarila bolju prođu od kampanje „Remain“ koja se oslanjala na ekonomske ekspertize.

4.2. Referendum

Dana 23. lipnja 2016 u UK i Gibraltaru održao se referendum o članstvu u Europskoj uniji.

Prema The Electoral Commission (2016.) referendumsko pitanje je glasilo:

„Treba li Ujedinjeno Kraljevstvo ostati član Europske unije ili napustiti Europsku Uniju?“.

Mogući odgovori su bili:

- Ostati član Europske Unije
- Napustiti Europsku Uniju

Tablica 1. Rezultati glasanja na referendumu

Broj glasova		%
Za ostanak u EU	16.141,241	48,11
Za izlazak iz EU	17.410,742	51,89
Važeći glasački listići	33.551,983	99,92
Nevažeći glasački listići	25.359,00	0,08
Ukupni glasovi	33.577,342	100,00
Registrirani glasači/izlaznost	46.500,001	72,21

Izvor: prilagođeno prema The Electoral Commission (2016) dostupno na <https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/results-and-turnout-eu-referendum>

Kao što je vidljivo iz podataka Izborne komisije, izglasan je izlazak iz Europske Unije sa 17.410,742 glasa odnosno 51,89%. Za ostanak u Europskoj Uniji glasovalo je 16.141,241 glasača. S obzirom da je ukupan broj registriranih glasača 46.500,001, a na referendum je izašlo njih 33.577,342 izlaznost je iznosila visokih 72%.

Tablica 2. Rezultati glasanja po državama

Država	Za ostanak u EU		Za napuštanje EU		Izlaznost u %
	Broj glasova	%	Broj glasova	%	
Engleska	13.266,966	46,6	15.188,406	53,4	73,0
Šjeverna Irska	440.707	55,8	349,442	44,2	62,7
Škotska	1.661,191	62,0	1.018,322	38,0	67,2
Wales	772,347	47,5	854,572	52,5	71,70

Izvor: Prilagođeno prema The Electoral Commission (2016) dostupno na <https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/results-and-turnout-eu-referendum>

Kao što je vidljivo iz tablice 2, rezultat referenduma razlikovao se po konstitutivnim državama koje čine UK. Engleska i Wales su glasovali za izlazak iz EU, dok su Sjeverna Irska i Škotska glasovale za ostanak.

4.2.1. Analiza glasača referenduma

Analize rezultata izbora su pokazale značajne razlike između zemalja, regija i demografskih karakteristika glasača.

Sjeverna Irska i Škotska su većinom glasovale za ostanak, kao i London. Većina izbornih okruga u Engleskoj bili su za izlazak. Većina je i u Walesu donijela odluku o napuštanju EU.

Prema Arnorsson i Zoega (2016) regije koje su glasovale za ostanak su one koje karakterizira napredak posljednjih desetljeća. Uslužni sektor, posebno financijske usluge, su se desetljećima širili u Londonu i nešto manjoj mjeri u Liverpoolu. Ostale regije koje su u Engleskoj glasovale za ostanak karakterizira rast IT sektora, hi-tech sektora, sjedišta mnogih stranih multinacionalnih kompanija i općenito visok životni standard. S druge strane, odluka ostalih engleskih regija da napuste EU može se objasniti stanovnicima koji su zaokupljeni pitanjima imigracije. Većina ljudi u Sjevernoj Irskoj je glasala za ostanak zbog straha da Brexit označava kraj zajedničkog tržišta rada i početak formalnih graničnih kontrola što ugrožava mirovni sporazum iz 1998., takozvani Sporazum na Veliki petak. Razlozi zbog kojih je Škotska glasovala za ostanak su politički. Njeni čelnici smatraju članstvo u EU važnim za njihovu eventualnu budućnost kao neovisne države.

Rezultati glasovanja su povezani sa udjelom starijih osoba, slabije obrazovanih i osoba s nižim primanjima.

Prema Arnorsson i Zoega (2016) starija generacija se razlikuje od mlade u sjećanju na vremena prije ulaska u Europsku zajednicu i možda su bili potaknuti nostalgijom. Također je vjerojatnije da će starije osobe izaći na birališta. Dio slabije obrazovanog stanovništva se osjećao ugroženijim zbog povećane imigracije slabo kvalificiranih radnika iz istočne Europe. Nasuprot njima, dobro plaćeni i dobro obrazovani radnici u financijskom sektoru koji je procvjetao na jedinstvenom tržištu, glasovali su za ostanak.

Prema Švaljek (2017) politička orijentacija je također utjecala na rezultate glasovanja. Zagovornici članstva u Uniji su bili građani socijalno-liberalnih političkih stavova. Velika većina

tih glasača zagovara rodnu jednakost, jednakost prava homoseksualne zajednice i protivnicu su strogih kažnjavanja i smrtne kazne. Za ostanak je glasalo 96 posto zastupnika u Parlamentu iz redova laburista. Njihovi simpatizeri su bili više podijeljeni pa je njih 64 posto glasovalo za ostanak što ukazuje na to da laburisti nisu jasno prenijeli svoj stav građanima koji ih inače podržavaju.

4.3. Ostavka premijera Camerona

Konzervativni vođa, premijer David Cameron se zalagao za ostanak u EU. Konzervativna stranka je bila podijeljena i u konačnici je poražena. David Cameron je zbog neuspjeha najavio ostavku.

Prema Mrkonjić (2016) Cameronu je prijetnja referendumom, koju je plasirao prilikom osvajanja svog drugog političkog mandata, bila oruđe da se izbori maksimalno u pregovorima o novom posebnom statusu Britanije u EU. Njegov manevar je nadmašio politički populizam kojeg je sam pokrenuo.

Cameron je u ostavci naveo da ne bi bilo primjereno da on koji se otvoreno zalagao za ostanak u EU nastavi biti premijer. Naveo je da će funkciju nastaviti obavljati tek koliko je bilo nužno da se obave potrebni razgovori i zadrži stabilnost države.

5. POSTUPAK IZLASKA UJEDINJENOG KRALJEVSTVA IZ EU

Izlazak Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije prvi je izlazak neke države iz ove zajednice. Procedura izlaska je trajala razmjerno dugo. Postupak izlaska je započeo aktiviranjem članka 50. Lisabonskog ugovora, nakon čega je uslijedilo razdoblje pregovora. Zatim je dogovoren Sporazum o povlačenju po čijem je prihvaćanju UK prestao biti član EU. U ovom poglavlju će se detaljnije prikazati procedura izlaska ali i postizanje Sporazuma o trgovini i suradnji između EU i UK.

5.1. Članak 50 Lisabonskog ugovora

Nakon referenduma o Brexitu počeo se spominjati Članak 50. Članak 50. dio je Lisabonskog ugovora koji je stupio na snagu 1. prosinca 2009., koji je revidirao Ugovor o Europskoj uniji u cilju demokratskije, transparentnije i učinkovitije unije.

Kako navodi The Independent (2017) autor članka 50. je Britanac John Kerr, Škot i uvjereni protivnik Brexita. Kerr je kao bivši britanski veleposlanik pri EU sastavio te odredbe kao glavni tajnik Europske konvencije koja je pripremala europski ustav početkom stoljeća. Pri sastavljanju je Kerr imao na umu da bi neki autoritarni vođa ako dođe na vlast mogao poželjeti napustiti Europsku uniju.

Članak 50 sadrži proceduralne zahtjeve koji se moraju ispuniti kako bi država članica ispunila pravo na izlazak iz EU. Temelji se na principu slobode i suvereniteta svake države.

Kako navodi Europska komisija (2017) Članak 50. u pet točaka definira izlazak neke države iz Unije:

1. Svaka država članica može se odlučiti povući iz Unije u skladu sa svojim ustavnim odredbama.
2. Država članica koja se odluči povući iz Unije o svojim namjerama treba obavijestiti Europsko Vijeće. U skladu sa smjernicama koje daje Europsko Vijeće, Unija će pregovarati i zaključiti sporazum s tom državom o uvjetima povlačenja, imajući u vidu pritom stvaranje okvira za buduće odnose. Taj sporazum se donosi sukladno članku 218. stavku 3. Ugovora o

funkcioniranju Europske Unije. On će u ime Europske unije biti zaključen od strane Vijeća, kvalificiranom većinom, uz prethodni pristanak Europskog parlamenta.

3. Ugovori će se prestati odnositi na predmetnu državu s danom stupanja na snagu Sporazuma o izlasku, ili ako do toga ne dođe, dvije godine nakon obavijesti navedene u stavku 2, izuzev ako Europsko Vijeće u dogovoru s državom članicom jednoglasno ne odluči produžiti taj period.

4. Za potrebe stavka 2. i 3. član Europskog vijeća ili Vijeća, koji predstavlja predmetnu državu članicu, ne sudjeluje u raspravama Europskog vijeća ili Vijeća ni u donošenju odluka koje se na nju odnose. Kvalificirana se većina utvrđuje sukladno članku 238. stavku 3, točkom (B) Ugovora o funkcioniranju Europske unije.

5. Ako država koja se povukla iz Unije zatraži ponovno pridruživanje, njen zahtjev će biti podvrgnut proceduri z članka 49.

5.2. Predviđena procedura izlaska

Nakon referenduma se ispostavilo da procedura izlaska nije sasvim definirana. Formalno, proces povlačenja započinje kada država članica obavijesti Europsko vijeće o namjeri da se povuče iz Unije.

Prema izvješću Europskog parlamenta (2017) neslužbeni razgovori se mogu održati između predmetne države i drugih država članica i institucija EU prije aktivacije članka 50. Tada Europsko vijeće bez sudjelovanja predmetne države daje smjernice za pregovore s ciljem sklapanja sporazuma o povlačenju. Europska komisija šalje preporuke Vijeću kako bi se s državom otvorili pregovori o izlasku. Europska komisija vodi pregovore o izlasku.

Kako navodi Europska komisija (2017) prije sklapanja sporazuma Vijeće treba dobiti suglasnost Europskog parlamenta. Dogovoreni Sporazum o povlačenju mora prihvatiti predmetna država i Europsko vijeće kvalificiranom većinom bez sudjelovanja predmetne države (72% od 27 država članica, odnosno 20 država članica koje čine 655 stanovništva država članica, bez države koja izlazi).

Sporazum o povlačenju će obuhvatiti pitanja podmirivanja međusobnih financijskih obaveza koje proizlaze iz višegodišnjeg financijskog okvira, odnosa prema Europskoj investicijskoj

banci, Europskom fondu za razvoj i Europskoj središnjoj banci. Njime je potrebno zaštititi prava građana EU u UK i smanjiti neizvjesnost u pogledu poslovanja trgovačkih društava na koje će Brexit imati utjecaj, riješiti pitanje izmještanja lokacija sjedišta agencija i ustanova EU koje su bile smještene u UK, urediti pitanja vezana za sudske postupke pred Sudom Europske unije i definirati odnose koji će vrijediti nakon što UK postane treća zemlja. (Švaljek, 2017)

Ugovori EU koji se odnose na sve države članice prestaju se odnositi na predmetnu državu nakon što prihvati Sporazum o povlačenju ili najkasnije dvije godine od aktivacije članka 50. ukoliko se sporazum ne potpiše. Navedeno razdoblje se može produžiti samo jednoglasnom odlukom Europskog vijeća i zemlje koja se povlači. Dok ne nastupi izlazak, sva prava i obveze se i dalje odnose na predmetnu državu.

Ukoliko predmetna država bude htjela ponovo pristupiti EU, mora proći postupak pristupanja

5.3. Imenovanje Therese May i aktivacija članka 50.

Theresa May je 13. srpnja 2016. imenovana za premijerku Ujedinjenog Kraljevstva, naslijedivši Davida Camerona. Nova vlada Therese May imala je i posebnog ministra za Brexit. U razdoblju od nekoliko mjeseci nakon održanog referenduma premijerka se sastala s nekoliko šefova europskih zemalja, ali formalni pregovori o napuštanju EU i budućim odnosima nisu započeli. Talijanski premijer Matteo Renzi, njemačka kancelarka Angela Merkel i francuski predsjednik Francois Hollande su na sastanku na otoku Ventoneu u kolovozu 2016. su upozorili UK da i formalno započne istupanje iz EU aktiviranjem članka 50. Lisabonskog ugovora. (Dnevnik.hr 2016)

U studenom 2016. britanski Visoki sud je donio odluku će o početku procesa izlaska Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije morati donijeti Parlament, a ne vlada premijerke May. Britanski Vrhovni sud potvrdio je odluku suda niže instance da vlada mora dobiti odobrenje zastupnika prije nego pokrene proces Brexita. (Dnevnik.hr 2016)

U veljači 2017. britanska vlada je objavila takozvani „Bijeli dokument“ u kojem se definirao izlazak iz Europske unije i koraci u njegovom provođenju. U ožujku 2017. godine britanski parlament je ovlastio premijerku da otpočne proceduru izlaska iz EU. May je nakon presude podnijela Parlamentu Zakon o Europskoj uniji koji je formalno izglasan 16. ožujka 2017. (Wallenfeldt 2023)

29. ožujka 2017. premijerka Theresa May je službeno pokrenula dvogodišnju proceduru razdruživanja, potpisivanjem formalne obavijesti koju je ambasador UK u EU uručio predsjedniku Europskog vijeća.

5.4. Rezolucija o izlasku UK iz EU

Europski parlament je 05. travnja.2017. usvojio rezoluciju u kojoj je istakao svoje prioritete u pregovorima s UK. Rezolucija je posebno istaknula zaštitu prava građana EU i UK u procesu izlaska UK iz Unije. Također je naglašeno da UK ima sva prava i obveze punopravne zemlje članice u okviru dugoročnog financijskog proračuna EU. Europski parlament je ponovio stajalište da UK neće moći ostvariti slobodan pristup tržištu bez prihvaćanja slobode kretanja kapitala, dobara, usluga i ljudi. Rezolucija je upozorila na važnost pitanja granice Irske i Sjeverne Irske. U rezoluciji je navedeno da će se ugovor o budućim odnosima zaključiti nakon što UK napusti EU.

5.5. Europsko vijeće usvaja smjernice za pregovore o izlasku Ujedinjenog Kraljevstva

Na izvanrednom sastanku Europskog vijeća, 29. travnja 2017 čelnici 27 zemalja članica su na summitu u Bruxellesu jednoglasno usvojili glavna načela predstojećih pregovora s Ujedinjenim Kraljevstvom. Istaknuto je da će se pregovori voditi transparentno, a da se pojedinačna pitanja ne mogu zasebno rješavati. Čelnici su dogovorili da bi u prvoj fazi pregovora trebalo osigurati što veću razinu jasnoće i pravne sigurnosti i urediti odvajanje UK od EU. Europsko vijeće će procijeniti trenutak kada je napredak dovoljan da bi se započela iduća faza pregovora. Ponovljen je stav da se Sporazum o budućem odnosu između EU i UK može sklopiti tek kada UK postane treća zemlja. Ipak su iskazali spremnost da tijekom druge faze pregovora započnu pripremne rasprave o budućem odnosu. Europsko vijeće je naglasilo da je potrebno zaštititi prava građana i poduzeća na koje izlazak UK utječe. Naglasili su važnost uređenja odnosa s Irskom kako se ne bi ugrozio mirovni proces koji je postignut Sporazumom na Veliki petak. S obzirom da je UK i dalje punopravna članica, tekuća prava i obveze koje proizlaze iz pravne stečevine EU vrijede. Na temelju smjernica Europskog vijeća i na temelju preporuke Komisije, od Vijeća za opće poslove se dalje očekivalo da odobri otvaranje pregovora, imenuje Komisiju pregovaračem EU-a i usvoji pregovaračke smjernice.

5.6. Prva faza pregovora

U srpnju 2017. godine britanski pregovarači na čelu s britanskim ministrom za Brexit Davidom Davisom sastali su se u Bruxellesu na prvom krugu konkretnih pregovora o uvjetima britanskog izlaska iz EU u Europskoj komisiji s Michelom Barnierom kao glavnim pregovaračem. Britanska vlada je pokušala povezati pitanje o granici između Irske i Sjeverne Irske nakon izlaska povezati s pitanjem trgovinskih veza u budućnosti. Britanska vlada se izjasnila da je povratak graničnih prijelaza neprihvatljiv. Stoga je ponudila dvije opcije: novi vid carinskog partnerstva koje bi omogućilo da ne bude granice između UK i Irske ili carinske dogovore koji mi uključivali ukidanje prijavljivanja robe na ulasku i izlasku te posebne trgovinske ugovore. Britansku inicijativu da s EU-om potpiše ugovor o privremenoj carinskoj uniji koji bi vrijedio dvije godine, Bruxelles je ocijenio preuranjenom. Europska komisija je ponovila stajalište izrečeno u smjernicama Europskog vijeća da prije trgovinskih pregovora treba postići pomak u bitnim temama, a za EU su to bile: sudbina europskih građana u UK, cijena za razdruživanje ili takozvani račun za razvod i pitanju irske granice. Dogovoreno je da će do Brexita doći 29. ožujka 2019. u 23 sata po lokalnom vremenu. U prosincu 2017. Komisija je ocijenila da je postignut zadovoljavajući napredak u pregovorima o razdruživanju UK od EU-a. 15. prosinca 2017. na summitu u Bruxellesu Donald Tusk, predsjednik Europskog vijeća je izjavio da pregovori s Velikom Britanijom ulaze u drugu fazu.

5.7. Druga faza pregovora

U drugoj fazi pregovora najprije se raspravljalo o uvjetima u prijelaznom razdoblju, koje je trebalo početi nakon što UK izađe iz EU-a u ožujku 2019. Britanski pregovarači su tražili da prijelazno razdoblje traje dvije godine. Europska komisija je preporučila da prijelazno razdoblje od izlaska do stupanja na snagu novog sporazuma o budućim odnosima završi do 31. prosinca 2020. Razlog za to je bio što je tada istjecalo i sedmogodišnje proračunsko razdoblje EU-a. Nakon godinu dana teških pregovora Londona i Bruxellesa, UK i EU su usuglasili nacrt sporazuma o Brexitu. Sporazum je uključivao takozvani „backstop“, zaštitni mehanizam koji bi spriječio vraćanje fizičke granice između Sjeverne Irske i Irske. Takav dogovor je stvorio nove podjele unutar konzervativne stranke. Dio stranke je smatrao da će takav dogovor spriječiti istinski prekid veza. Mala sjevernoirska stranka DUP, koja je premijerki May bila neophodna za većinu u parlamentu je smatrala da bi takvo rješenje stavilo Sjevernu Irsku pod europske zakone bez prava glasa u Londonu i Belfastu.

Jones (2019) navodi da je premijerku dodatno oslabilo glasanje o povjerenju koje je pokrenuto nakon što su sakupljeni potpisi 15 posto konzervativnih zastupnika u britanskom parlamentu. Na summitu u Bruxellesu je tražila da se uvedu nova, pravno obvezujuća jamstva u sporazum. Europski čelnici su odbili mogućnost ponovnog otvaranja pregovora.

Sve to je utjecalo na političku krizu u Britaniji i neizvjesnost kako će se Brexit odvijati. Mogućnosti su bile od kaotičnog izlaska bez dogovora pa čak i do novog referenduma o članstvu.

5.8. Ostavke premijerke May

Dvogodišnji pokušaji premijerke May da pokuša ishoditi prijateljsko razdruživanje uz zadržavanje bliskih veza s EU nakon što UK 29. ožujka 2019. napusti EU naišli su na otpor. Zastupnici u britanskom parlamentu su velikom većinom odbacili njezin plan za izlazak. May je preživjela glasanje o povjerenju, ali uz vrlo tijesnu razliku od samo 19 glasova zastupnika.

May je najavila plan B za izlazak. Zastupnici britanskog parlamenta prihvatili su amandman kojim se tvrda granica u Irskoj zamjenjuje drugim rješenjima dajući premijerki da zatraži nove pregovore s Bruxellesom u cilju boljeg sporazuma o povlačenju iz Unije.

Pregovarač EU za Brexit, Michael Barnier i predsjednik Europske komisije Jean-Claude Juncker su poručili da nema alternativnog rješenja za „backstop“ odnosno zaštitni mehanizam koji ima za cilj spriječiti obnovu tvrde granice između Irske i Sjeverne Irske. May je stjerana u kut kad su Demokratska unionistička stranka (DUP) i velika euroskeptična frakcija njezine Konzervativne stranke upozorili da neće glasati za njezin dogovor. Vlada je podnijela prijedlog da UK izlazi iz EU-a 29. ožujka bez dogovora što su zastupnici britanskog parlamenta odbacili. Time su nagnali premijerku da zatraži odgodu Brexita do 30. lipnja ukoliko parlament odobri dogovor o izlasku do 20. ožujka. Zahtjev za produljenjem članka 50. je prihvaćen od strane Europske komisije. Čelnici 27 država članica su jednoglasno odlučili da se Brexit odgađa do 22. svibnja ako sporazum o razdruživanju potvrdi britanski parlament. U slučaju da britanski parlament ne potvrdi sporazum, UK bi se do 12. travnja trebao izjasniti da li će održati izbore za Europski parlament ili izaći bez sporazuma.

Premijerka je izgubila podršku u Donjem domu britanskog parlamenta i time izgubila kontrolu nad Brexitom. Trojica ministara iz Mayine vlade su dala ostavku kako bi mogla podržati ovaj amandman. Theresa May je pokušala spriječiti poraz nudeći zastupnicima više glasanja o

alternativama Brexita koja bi organizirala vlada. Nakon što je parlament po treći put odbio premijerkinu strategiju razlaza odbio je i sve prijedloge koji su bili predstavljeni kao alternativa planu premijerke. Ponuđene su bile četiri alternativne opcije od stalne carinske unije, sporazum o vezama u norveškom stilu, potvrdni referendum za bilo koju opciju koju usvoji parlament i plan o opozivu članka 50 kako bi se spriječio izlazak bez sporazuma.

Premijerka je najavila da će zatražiti još jednu odgodu Brexita na hitnom summitu EU. Čelnici EU su naznačili da očekuju konkretan plan ako Britanci žele dodatno vrijeme. Konzervativci i Laburisti su započeli pregovore u pokušaju da nađu kompromisno rješenje za izlazak. Parlament je na zahtjev oporbenih laburista izglasao zakon po kojem vlada mora od parlamenta zatražiti dozvolu za podnošenje zahtjeva Bruxellesu za odgodom Brexita čime su se dodatno osigurali da UK ne izađe iz EU bez sporazuma. Britanski parlament je prihvatio prijedlog May za odgodu Brexita do 30. lipnja.

Na izvanrednom summitu su 11. travnja 2019. čelnici 27 država članica dogovorili odgodu roka za izlazak Velike Britanije do 31. listopada. Većina zemalja je bila za odgodu do kraja godine ili do proljeća 2020, ali je Francuska bila za odobrenje do 30. lipnja kako su Britanci i tražili. 31. listopada, datum kad je isticao mandat tadašnjoj Komisiji, je predstavljao kompromisno rješenje. To je ujedno značilo i da će UK morati održati europske izbore 23. svibnja iste godine.

Mayin novi plan za Brexit je uključivao glasanje o tome treba li održati novi referendum o Brexitu nakon što njezin zakon prođe prvu fazu i tijesne trgovinske veze s EU. To je izazvalo sve glasnije zahtjeve da podnese ostavku i protivljenje pa i ostavke i njezinih ministara.

Nakon neuspjela tri pokušaja da parlamentarci podrže njezin plan o načinu odlaska UK iz EU, May je podlegla pritiscima i podnijela ostavku 07. lipnja 2019. (Jones 2019)

5.9. Premijer Johnson postiže dogovor s Bruxellesom

24. srpnja 2019. UK je službeno dobio novog premijera, Borisa Johnsona, izrazitog euroskeptika koji je ranije bio napustio vladu Therese May zbog neslaganja oko Brexita.

Nekoliko tjedana prije očekivanog drugog datuma Brexita novi premijer je zatražio suspenziju britanskog parlamenta. Razlog za to je bio da na taj način spriječi izglasavanje zakona kojim bi se zaustavio izlazak UK iz EU bez dogovora. Na pojedine dijelove sporazuma koje su dvije godine pregovarali britanska i europska strana, parlamentarni zastupnici su imali prigovore, a Johnson je bio zagovornik izlaska bez dogovora, takozvanog „tvrđog“ Brexita.

Britanska kraljica Elizabeta odobrila je zakon koji sprječava izlazak UK iz EU bez sporazuma. Taj zakon je parlament donio unatoč protivljenju vlade. Johnson je ponovio da vlada nipošto ne želi produženje roka za napuštanje EU-a već izlazak sa sporazumom o razdruživanju ili bez njega. To je stvorilo podjele unutar njegove stranke što ga je stajalo većine u parlamentu. Stoga je Johnson želio nove izbore kako bi ispunio obećanje o napuštanju EU-a do 31. listopada.

Vrhovni sud Velike Britanije je donio odluku da je Johnsonova suspenzija parlamenta na pet tjedana do 14. listopada bila nezakonita. Iako je Johnson tvrdio da bi suspenzija trebala omogućiti stvaranje i predstavljanje novog zakonskog okvira za Brexit, njegovi protivnici su tvrdili da je cilj bio potkopavanje pokušaja parlamenta da spriječe Brexit bez dogovora.

Početak listopada 2019. Ujedinjeno Kraljevstvo je iznijelo novi prijedlog za Brexit kojim bi UK izašlo iz carinske unije, a Sjeverna Irska bi ostala na jedinstvenom tržištu roba, uključivši poljoprivredne i prehrambene proizvode. To bi otklonilo provjeru roba na granici Sjeverne Irske i Irske, a stvorilo potrebu provjera između Sjeverne Irske i ostatka Kraljevstva. Sjeverna Irska bi imala pravo da svake četiri godine odlučuje hoće li produljivati takav dogovor. Učinak izlaska UK iz carinske unije na Sjevernu Irsku bi minimalizirali carinjenjem robe na carinskim postajama dalje od granice.

17. listopada 2019. čelnici 27 država članica EU su na summitu u Bruxellesu jednoglasno odobrili revidirani ugovor o izlasku UK iz EU-a. Pregovarači obje strane su postigli novi dogovor kojim je „backstop“ za izbjegavanje tvrde granice između Irske i britanske pokrajine Sjeverne Irske zamijenjen novim dogovorom. Dogovoreno je da će Sjeverna Irska biti usklađena s ograničenim nizom pravila EU-a odnosno da će se primjenjivati europski zakoni u pogledu roba, sanitarnih pravila, veterinarske kontrole, pravila o poljoprivrednim proizvodima, porezu na dodanu vrijednost i trošarine za robe te pravila o državnim potporama. Europsko Vijeće je potvrdilo i tekst političke deklaracije o budućim odnosima.

Boris Johnson je htio da se zakon o primjeni sporazuma koji je dogovorio usvoji po ubrzanoj proceduri, ali parlament to nije podržao. Britanski zastupnik Oliver Letwin, kojeg je Johnson ranije izbacio iz Konzervativne stranke je progurao amandman koji zahtijeva da se prihvaćanje dogovora koji je Johnson postigao s EU-om odgodi dok se ne izglasaju sve mjere koje su potrebne da se on provede. Raniji zakon, iz rujna iste godine, je od Johnsona zahtijevao da zatraži novu tromjesečnu odgodu britanskog izlaska ako ne dobije podršku za dogovor do 19. listopada. Na taj način je otklonjena svaka mogućnost da se UK povuče bez dogovora. (The Guardian 2019)

Stoga je Johnson privremeno povukao zakon o primjeni sporazuma iz parlamentarne procedure, poslao je predsjedniku Europskog vijeća poslati zahtjev za odgodu Brexita s 31. listopada na 31. siječnja i najavio da će tražiti od britanskog parlamenta raspisivanje prijevremenih izbora. Tri dana prije isteka roka od 31. listopada, predsjednik Europskog vijeća objavio je da je Europska unija pristala na zahtjev da se Brexit odgodi do 31. siječnja 2020.

Konzervativci Borisa Johnsona su uvjerljivo pobijedili na parlamentarnim izborima u Ujedinjenom Kraljevstvu. Premoćna pobjeda je ujedno značila da će se time cijela trakavica oko Brexita završiti. Postalo je jasno da je Brexit neizbježan i da će se ostvariti 31. siječnja. Ujedno je to značilo početak pregovora o budućim odnosima Ujedinjenog Kraljevstva i Velike Britanije. Johnson i čelnici Europske unije su 24. siječnja potpisali sporazum o izlasku Ujedinjenog Kraljevstva. Europski parlament je 29. 12.2020. potvrdio sporazum o izlasku Ujedinjenog Kraljevstva, prve zemlje koja je napustila Europsku uniju. Formalno su 47 godina dugi odnosi Ujedinjenog Kraljevstva i Unije završili potvrdom Sporazuma od strane zastupnika Europskog parlamenta. Vijeće je pisanim postupkom donijelo odluku o sklapanju sporazuma u ime EU-a 30. siječnja 2020.

5.10. Sporazum o povlačenju UK iz EU i EUROATOM-A

Na referendumu od 23. lipnja 2016. Britanci su se izjasnili za napuštanje EU-a. Postupak napuštanja je pokrenut 29. ožujka 2017. slanjem obavijesti Europskom vijeću. Pregovori su službeno započeli 19. lipnja 2017. Pregovori o uvjetima razvoda od EU sa stručnjacima Europske komisije na čelu s glavnim pregovaračem Michelom Barnier trajali su do 18. listopada 2019. Pregovori su rezultirali Sporazumom o povlačenju Ujedinjene Kraljevine Velike Britanije i Sjeverne Irske iz Europske unije i Europske zajednice za atomsku energiju. Službeno su ga potpisali predsjednik Vijeća Charles Michel, predsjednica Europske komisije Ursula von der Leyen i britanski premijer Boris Johnson. 29. siječnja ga je potvrdio Europski parlament, a 30. siječnja ratificiralo Vijeće. Ujedinjena Kraljevina je izašla iz EU-a u ponoć 31. siječnja 2020. po srednjoeuropskom vremenu, slijedom čega je sporazum o povlačenju između EU-a i Ujedinjene Kraljevine stupio na snagu 1. veljače 2020. Pružanje pravne sigurnosti u prijelaznom razdoblju i jamčenje prava građanima EU-a u UK i obrnuto, glavni su ciljevi Sporazuma o povlačenju. Sporazum čine dva glavna dokumenta: sami Sporazum o povlačenju uključujući Protokol o Irskoj i Sjevernoj Irskoj i Političke izjave. Sporazumom se utvrđuju uvjeti povlačenja i obuhvaća područja: zajedničke odredbe za razumijevanje

sporazuma, pitanja razdvajanja, prijelazno razdoblje, financijski dogovor, opću upravljačku strukturu, Protokol o suverenim područjima na Cipru i Protokol o Gibraltaru. Protokol se razlikuje od ostatka sporazuma po tome što obuhvaća predmet koji će se razmatrati Ugovorom o budućim odnosima. Politička izjava nije predstavljala obvezujući pravni okvir za razliku od Sporazuma i protokola, ali je relevantna za utvrđivanje načina na koji će aranžmani Sporazuma o povlačenju funkcionirati u budućnosti.

Osnovu za točnu primjenu Sporazuma o povlačenju čini načelo nadređenosti, izravnog učinka i usklađenost tumačenja sa sudskom praksom Suda Europske Unije donesenom do kraja prijelaznog razdoblja. Potrebno je da UK u svom primarnom zakonodavstvu osigura usklađenost s navedenim načelima i metodama. Također je predviđeno da se na kraju prijelaznog razdoblja UK isključi iz baza podataka i mreža EU-a osim kada je izrijekom drukčije određeno.

Sporazumom o povlačenju štite se prava građana EU na području UK i obrnuto koji po isteku prijelaznog razdoblja budu boravili u UK odnosno EU. Štite se i prava članova obitelji kojima su dodijeljena prava u skladu s pravom EU kako bi se pridružili u budućnosti građaninu EU ili UK. Štite se i prava djece bez obzira jesu li rođena prije ili poslije povlačenja i da li su rođena u državi domaćinu u kojoj boravi građanin EU ili UK. Sporazumom je vezano za zaštitu prava djece predviđena iznimka kod djece rođene nakon povlačenja UK koja imaju samo jednog skrbnika koji nije obuhvaćen Sporazumom. Štite se pravo na boravak, pravo radnika i samozaposlenih osoba, priznavanje stručnih kvalifikacija i socijalna sigurnost svih građanina EU na području UK i obrnuto na kraju prijelaznog razdoblja te njihovih članova obitelji. Prema Sporazumu o povlačenju država domaćin može zahtijevati obvezni postupak registracije osoba koje će ostvarivati prava temeljem Sporazuma pri čemu ističe da je važno da ti upravni postupci budu jednostavni, bez nepotrebnih administrativnih opterećenja i visokih troškova. Provedbu odredbi o pravima građana pratiti će Europska komisija, a u UK neovisno nacionalno tijelo. To tijelo i Europska komisija će putem Zajedničkog odbora osnovanog na temelju Sporazuma o povlačenju, jednom godišnje se izvještavati o mjerama koje se poduzimaju. U razdoblju od osam godina nakon isteka prijelaznog razdoblja sudovi Ujedinjenog Kraljevstva će od Suda Europske Unije tražiti odluke o prethodnom pitanju u vezi tumačenja dijela Sporazuma o pravima građana.

U pitanjima razdvajanja regulira se pitanje kretanje robe stavljene na tržište, zaštita prava intelektualnog vlasništva, policijska i pravosudna suradnja u kaznenim, građanskim i

trgovačkim stvarima, upotreba podataka i informacija razmijenjenih prije isteka prijelaznog razdoblja, pitanje javne nabave u tijeku, Euroatoma, sudskih i upravnih postupaka u tijeku i funkcioniranje institucija, agencija i tijela Unije. Navedenih postupci započeti prije isteka prijelaznog razdoblja trebaju biti dovršeni u skladu s pravom Europske Unije. Vezano za Euroatom, UK je preuzeo isključivu odgovornost za nastavak nadzora nuklearne sigurnosti i svoje međunarodne obveze u pogledu budućeg osiguravanja učinkovitosti na tom području. Međunarodni sporazumi Euroatoma se više neće primjenjivati na UK već će ono samo morati u tom smislu surađivati s međunarodnim partnerima. Odredbe sporazuma se temelje na načelu da prestanak Ugovora ne utječe na prava i obveze stranaka koje su nastale prije prestanka.

Financijski dogovor ne utvrđuje iznos financijske obveze UK, takozvanog „računa za razvod“ već metodu za izračun tih obveza. U skladu s odredbama Sporazuma o povlačenju, Ujedinjeno Kraljevstvo će izvršiti obveze koje se odnose na proračun EU-a koje je preuzela dok je bila članica. Također je preuzela obvezu plaćanja za zatvaranje programa koji se izvršavaju nakon prijelaznog razdoblja, plaćanja koja se odnose na Europsku investicijsku banku, Europsku središnju banku, instrument za izbjeglice u Turskoj, uzajamne fondove EU, agencije Vijeća i Europski razvojni fond. Britanski rabat je uključen u udio obveze UK. Udio UK u obvezama će se umanjiti za vrijednosti imovine (zgrada i novčanih sredstava). UK neće morati uplatiti obveze ranije nego što bi morala da je ostala država članica. Također će uplatiti svoj dio obveze financiranja primanja službenika EU-a nastalih do kraja 2020.

Sandford (2022) navodi da iako se ne spominje brojka „računa za razvod“, prema procjenama premašuje 40 milijardi eura.

Europska unija i Ujedinjeno Kraljevstvo su dogovorili nadređenost i izravan učinak Sporazuma o povlačenju pod uvjetima koji se primjenjuju i na zakonodavstvo Unije. Prema dogovoru, Sud Europske unije će biti vrhovni arbitar u sporovima povezanim sa zakonodavstvom EU-a. Vezano za spor u tumačenju Sporazuma, najprije bi se održalo početno političko savjetovanje u Zajedničkom odboru. U slučaju da se ne postigne dogovor, obje strane mogu uputiti spor na obvezujuću arbitražu. Kada spor uključuje pitanje zakonodavstva EU, arbitražno vijeće ima obvezu uputiti pitanje Sudu EU. Stranke mogu tražiti reviziju njegove odluke. Odluka arbitražnog vijeća je obvezujuća. Arbitražno vijeće može izreći novčanu kaznu u korist oštećene stranke. U slučaju da i dalje nema sukladnosti, Sporazum o povlačenju omogućuje strankama da u tom dijelu obustave primjenu Sporazuma osim u dijelu o pravima građana i

ostalim dijelovima Sporazuma. Takva odluka također podliježe preispitivanju arbitražnog vijeća.

Problem „tvrde“ granice je riješen na način da će se na Sjevernu Irsku nastaviti primjenjivati određeni skup pravila koji se odnose na jedinstveno tržište. To su pravila o robi, sanitarna pravila za veterinarske kontrole, pravila o poljoprivrednoj proizvodnji, stavljanju poljoprivrednih proizvoda na tržište, PDV-u, trošarinama te pravilima o državnim potporama. Dogovoreno je da će Sjeverna Irska i dalje biti dio carinskog područja UK. Na taj način će ostvarivati koristi od budućih trgovinskih sporazuma koje UK sklopi s trećim zemljama. Carinski propisi Unije primjenjivat će se na svu robu koja uđe u Sjevernu Irsku. Potrebne provjere i kontrole provoditi će se za robu koja u Sjevernu Irsku uđe iz ostatka UK i to graničnim inspekcijskim postajama od strane tijela UK uz primjenu nadzornih i provedbenih mehanizama EU. Porezna i carinska uprava UK će biti nadležna za primjenu i naplatu PDV-a prema propisima EU-a. Uspostavljen je mehanizam suglasnosti prema kojem četiri godine nakon isteka prijelaznog razdoblja, Skupština Sjeverne Irske može običnom većinom iskazati suglasnost za nastavak primjene prava Unije ili izglasati prestanak primjene. U slučaju izglasanog prestanka, Protokol se prestaje primjenjivati dvije godine kasnije. U slučaju da velika većina bude za nastavak primjene, iduće glasovanje bi se održalo tek za osam godina.

Sandford (2022) smatra da je Boris Johnson uspio postići revidirani dogovor s EU-m jer je napravio velike ustupke u svezi Sjeverne Irske. Pristao je na drugačiji status u odnosu na ostatak UK prihvaćajući plan koji je blizak onom koji je EU na početku ponudila.

Političkom izjavom utvrđuje se okvir za odnose u budućnosti. Izražena je nada u široko partnerstvo u trgovinsku i gospodarsku suradnju i postizanje sporazuma o slobodnoj trgovini.

5.10.1. Britansko kršenje Sporazuma o razdruživanju

Protokolom o Irskoj i Sjevernoj Irskoj želio se sačuvati mirovni Sporazum na Veliki petak. U svrhu izbjegavanja tvrde granice i zaštite jedinstvenog europskog tržišta, Protokol je predvidio carinske kontrole na robu koja dolazi iz Velike Britanije u Sjevernu Irsku. Iako je uvođenje kontrole bilo predviđeno za travanj, britanska vlada je najavila odgodu do 01. listopada. Europska komisija je pokrenula postupak protiv UK zbog kršenja sporazuma. Napredak u dugotrajnom sporu je postigla vlada britanskog premijera Rishija Sunaka u veljači 2023.

6. PRIJELAZNO RAZDOBLJE I BUDUĆI ODNOSI UK I EU

31. siječnja 2020. točno u ponoć Ujedinjeno Kraljevstvo je postalo prva zemlja u povijesti Europske unije koja je izašla iz članstva. 01. veljače se u stvarnosti malo toga promijenilo jer je Sporazum o povlačenju predvidio prijelazno razdoblje u kojem će UK u suštini primjenjivati europska pravila bez prava glasa.

6.1. Prijelazno razdoblje

Sporazum o povlačenju je predvidio prijelazno razdoblje do 31. prosinca 2020. Premijer Johnson je odbio mogućnost produženja prijelaznog razdoblja inzistirajući na što bržem sporazumu o budućim odnosima na području trgovine, ribarstva, razmjene podataka i financijskih usluga. Jedan od važnijih razloga tolike žurbe bila je britanska težnja da što prije ispregovara sporazume o slobodnoj trgovini s drugim zemljama, osobito SAD-om. S druge strane, pregovarači EU-a su smatrali da je rok prilično kratak. UK je do kraja prijelaznog roka trebalo biti pod nadležnosti europskog prava i Suda Europske unije. Svakodnevno trgovinsko poslovanje trebalo se nastaviti kao i prije sve do isteka prijelaznog razdoblja. U slučaju da u roku jedanaest mjeseci tog razdoblja, London i Bruxelles nisu dogovorili buduće odnose, trgovina bi se odvijala prema pravilima Svjetske trgovinske organizacije. Taj aranžman bi bio na snazi sve dok se ne postigne dogovor o slobodnoj trgovini.

Unija je ostala bez oko 446 milijuna stanovnika i 5,5 posto teritorija. UK je postalo „treća zemlja“. Iz Europskog parlamenta su otišla 73 britanska zastupnika čija će mjesta zauzeti 27 zastupnika iz 14 drugih zemalja članica. Tako se Europski parlament smanjio sa 751 na 705 zastupnika dok je 46 mjesta predviđeno za neka daljnja proširenja. UK neće imati pravo glasa u EU-u ali će do isteka prijelaznog razdoblja morati uplaćivati svoj dio u europski proračun. Državljeni 27 država članica morali su se registrirati kako bi ostvarili pravo na boravak i rad u UK. Sloboda kretanja je dogovorena do 31. prosinca 2020, a pojedinsti prava su trebale dalje dogovorene nakon Brexita. Europska komisija je 03.veljače predstavila pregovarački mandat koji su usvojile države članice na sastanku Vijeća 25.veljače i pregovori su mogli službeno početi. UK je do 01.srpnja moglo odlučiti o produljenju prijelaznog razdoblja, ali su to odlučno odbili. Pregovori su bili teški i intenzivni. Tjedan dana pred istek prijelaznog razdoblja, na sam Badnjak, postignut je dogovor o budućem trgovinskom i sigurnosnom odnosu.

6.2. Sporazum o trgovini suradnji između EU i UK

Pet dana prije izlaska UK iz jednog od najvećih svjetskih trgovinskih blokova postignut je dogovor za trgovinski sporazum između EU i UK. 1. siječnja 2021. prestala su prava i obveze koje je Ujedinjeno Kraljevstvo imalo kao država članica EU-a i tijekom prijelaznog razdoblja u okviru Sporazuma o povlačenju. Slijedom toga, više nije moglo koristiti prednosti pristupa jedinstvenom tržištu EU-a i međunarodnim sporazumima (uključujući sporazume o slobodnoj trgovini s ostalim trećim zemljama). Sporazumom o trgovini i suradnji su se izbjegli prekidi u proizvodnim lancima.

Sandford (2022) navodi da je UK tražio sporazum o slobodnoj trgovini s najvećom mogućom neovisnosti o pravilima EU-a. EU je prvenstveno htio zaštititi integritet njegovih projekata i osigurati da UK u budućnosti nema nepoštenu konkurentsku prednost. UK je tražio jednostavniji sporazum o slobodnoj trgovini i zasebne sporazume o drugim pitanjima. EU je tražio sveobuhvatan ugovor. Vlada Borisa Johnsona je tražila neovisniji odnos s EU-om od onog kojeg je tražila prijašnja premijerka Theresa May.

Glavne prepreke dogovoru predstavljale su pravo EU-a na ribolov u vodama UK, zaštitne mjere za osiguranje poštenog tržišnog natjecanja i mehanizma za provedbu dogovora.

6.2.1. Procedura donošenja Sporazuma o trgovini i suradnji između EU i UK

Pregovori o Sporazumu o trgovini i suradnji su započeli 2. ožujka 2020. Nakon devet službenih krugova pregovora od ožujka 2020. do listopada 2020. pregovori su se odvijali gotovo svakodnevno. Pregovore su vodili glavni pregovarač Europske komisije Michel Barnier i Radna skupina za odnose s Ujedinjenom Kraljevinom (UKTF) zajedno sa svim službama Komisije, a s britanske strane je glavni pregovarač bio David Frost. Pregovaračke smjernice je utvrdilo Vijeće, imajući u vidu rezolucije Europskog parlamenta. Europska komisija osigurala je uključiv proces održavanjem redovitih sastanaka s 27 država članica EU-a, Europskim parlamentom i nacionalnim parlamentima te savjetodavnim tijelima EU-a, i civilnim društvom. Komisija je objavila u ožujku 2020. nacrt pravnog teksta Sporazuma i predložila privremenu primjenu, na ograničeno razdoblje do 28. veljače 2021. Pregovarači su postigli dogovor 24. 12.2020. Vijeće je 29. prosinca 2020. donijelo odluku o potpisivanju sporazuma i njegovoj privremenoj primjeni od 1. siječnja 2021. Dvije strane su potpisale sporazum 30. prosinca 2020. Vremenski ograničenu privremenu primjenu do kraja veljače, na zahtjev

EU-a, Vijeće za partnerstvo EU-a i Ujedinjene Kraljevine je u veljači odlučilo produljiti do 30. travnja 2021. To je bilo potrebno kako bi se omogućilo dovoljno vremena za prevođenje sporazuma na svih 24 jezika. Vijeće je 26. veljače 2021. zatražilo suglasnost Europskog parlamenta za odluku o sklapanju sporazuma, koju je Europski parlament dao 27. travnja. Europski parlament je odgađao glasovanje zbog britanskog kršenja sporazuma o razdruživanju. Sporazum je stupio na snagu 01. svibnja 2021.

Sandford (2022) navodi da je zastoj u pregovorima nastao u svezi tržišnog natjecanja i prava na ribolov. Problematičan je bio pristup EU-a ribolovnim vodama UK i državne subvencije. EU je htjela spriječiti da britanske tvrtke snize ekološke standarde Unije. Uvjetovala je pravila o državnim potporama kako bi spriječila UK da naruši tržišno natjecanje velikim novčanim ulaganjima u domaću proizvodnju. Britanski glavni pregovarač, David Frost je pak tvrdio da zahtjevi EU-a glede ribolova nisu u skladu sa suverenitetom UK.

6.2.2. Sadržaj sporazuma

Sporazum o trgovini i suradnji između EU-a i UK se sastoji od Sporazuma o slobodnoj trgovini uz suradnju u pitanjima okoliša, ribarstva, energije, prometa, ribarstva, socijalne sigurnosti, koordinacije, pravosudne suradnje, sudjelovanje u programima Unije.

Trgovina robom

Sporazumom se jamči trgovina bez carina ili kvota za svu robu koja je u skladu s odgovarajućim pravilima o podrijetlu. Ne uređuje se trgovina robom između EU-a i Sjeverne Irske, jer će se na nju primjenjivati Protokol o Irskoj i Sjevernoj Irskoj uključen u Sporazum o povlačenju. Trgovanje u skladu s uvjetima sporazuma o slobodnoj trgovini (sporazum o slobodnoj trgovini), čak i ambicioznim kao što je ovaj, s nulnim carinama ili kvotama, neizbježno će se uvelike razlikovati u usporedbi s neometanom trgovinom koju omogućuju carinska unija EU-a i jedinstveno tržište. Sve carinske provjere i formalnosti koje se zahtijevaju pravom EU-a će se primjenjivati na svu robu koja ulazi na carinsko područje EU-a iz Ujedinjene Kraljevine ili prepušta to carinsko područje Ujedinjenoj Kraljevini. Na trgovinu robom između EU-a i Sjeverne Irske će se primjenjivati Protokol o Irskoj i Sjevernoj Irskoj uključen u Sporazum o povlačenju. Pod međusobno dogovorenim uvjetima će se pouzdanim trgovcima koji imaju dati poseban status temeljem kojeg će imati određena pojednostavnjenja i olakšice povezane sa sigurnošću i zaštitom u svojim carinskim operacijama s carinskim tijelima druge stranke.

Sporazum o trgovini i suradnji uključuje i Protokol o uzajamnoj pomoći u borbi protiv carinskih prijevara, kao i ambiciozan Protokol kojim se strankama omogućuje suradnja u pitanjima poreza na dodanu vrijednost (PDV) i naplata potraživanja povezanih s neizravnim porezima i carinama.

Financije

Od 1. siječnja su pružatelji usluga u Ujedinjenoj Kraljevini izgubili automatsko pravo na pružanje usluga diljem EU-a. Morati će se registrirati u zemljama EU kako bi nastavili s radom. Moraju se pridržavati pravila svake države članice koristi od pristupa, prema kojem odobrenja koja je izdala jedna država članica u skladu s pravilima EU-a omogućuju pristup cijelom jedinstvenom tržištu EU-a.

Okoliš

Ugovorne strane su se obvezale osigurati jednake snažne uvjete za održavanje visoke razine zaštite okoliša, borbu protiv klimatskih promjena, za visoku razinu radnih i socijalnih prava.

Ujedinjeno Kraljevstvo je pristalo da ne revidira europske zakone koji su na snazi u tim područjima te se prilagoditi njihovom daljnjem razvoju.

Transport

Sporazumom je zajamčena stalna cestovna, željeznička, zračna i pomorska povezanost. Jamči se da se konkurencija među operaterima odvija na način da se ne ugrožavaju prava putnika, radnika i sigurnost prijevoza. Naravno, ipak su uvjeti nepovoljniji nego u uvjetima punopravnog članstva.

Ribarstvo

Sporazumom je europskim ribarima omogućen daljnji pristup britanskim vodama. Tijekom petogodišnjeg tranzicijskog perioda EU će se postepeno odreći oko 25 posto izlova. Odredbama su sredstva za život europskih ribarskih zajednica zaštićeni, prirodni resursi očuvani, a UK će moći razvijati svoje ribolovne aktivnosti. U slučaju da UK ograniči pristup britanskim vodama, EU može nametnuti carine na ribarske proizvode.

Pravosudna suradnja

Sporazum postavlja okvir pravosudnu i policijsku suradnju, posebno za suzbijanje prekograničnog kriminala i terorizma. Izgrađuje nove operativne sposobnosti. Dvije strane će

dijeliti podatke o otiscima prstiju, DNK, podatke o putnicima i surađivati preko Europolu. Suradnja će se obustaviti ukoliko UK bude kršilo obveze poštivanja Europske konvencije o ljudskim pravima.

Programi

Ujedinjeno Kraljevstvo će nastaviti sudjelovati u određenim programima EU u razdoblju od 2021 do 2027 među kojima je naprimjer program za istraživanje i inovacije „Horizon Europe“. Uvjet za to je da pridonosi proračun EU-a. UK napušta program razmjene studenata „Erasmus“.

Socijalna sigurnost i vize

Izlaskom iz EU-a i okončanjem slobodnog kretanja osoba između EU-a i Ujedinjene Kraljevine od 1. siječnja 2021. sva kretanja su podložna postojećem imigracijskom zakonodavstvu EU-a i Ujedinjene Kraljevine koje se primjenjuje na sve državljane trećih zemalja. Osobama koje su bile ili su već bile u prekograničnoj situaciji između EU-a i Ujedinjene Kraljevine do isteka prijelaznog razdoblja bile su obuhvaćene su Sporazumom o povlačenju, kojim se omogućuje njihovo daljnje pravo na ostanak, osigurava nediskriminacija i štite njihova prava iz sustava socijalne sigurnosti. Ujedinjena Kraljevina odbila je u Sporazum uključiti poglavlje o mobilnosti ili bilo koju odredbu čiji je cilj olakšati kratkoročne posjete ili dugoročne boravke. Jedina iznimka odnosi se na privremeno kretanje fizičkih osoba u poslovne svrhe. Slijedom toga, Sporazumom nije obuhvaćeno pravo ulaska (sa ili bez vize), rada, boravka ili boravka građana EU-a u Ujedinjenoj Kraljevini i obrnuto. Sporazum sadržava niz mjera koordinacije sustava socijalne sigurnosti čiji je cilj zaštita prava građana EU-a koji privremeno borave u Ujedinjenoj Kraljevini, useljavaju se u Ujedinjenu Kraljevinu ili rade u njoj te obrnuto.

Modaliteti Sporazuma

Za upravljanje Sporazumom osnovano je zajedničko tijelo pod nazivom Vijeće za partnerstvo. koje se sastaje se najmanje jednom godišnje i nadzire postizanje ciljeva Sporazuma. Odluke se donose se uz obostranu suglasnost. Sporazumom je omogućeno osnivanje zajedničke parlamentarne skupštine za razmjenu mišljenja i davanje preporuka Vijeću za partnerstvo.

Europska komisija (2021) navodi da su se obje strane obvezale o provedbi Sporazuma savjetovati i s organizacijama civilnog društva. Sporazum određuje mehanizam za rješavanje sporova o tumačenju ili provedbi obveza u gospodarskom području, u području koordinacije sustava socijalne sigurnosti, energetike, prometa ili ribarstva. Propisano je savjetovanje u dobroj vjeri s ciljem rješavanja spornog pitanja. Ako se sporno pitanje ne riješi, stranka može

zatražiti osnivanje neovisnog arbitražnog suda. Stranke biraju tri arbitra zajedno sa unaprijed dogovorenog popisa potencijalnih arbitara. Sud treba donijeti obvezujuću presudu u određenom roku. Usklađenost s presudom arbitražnog suda se može postići mehanizmom unakrsne suspenzije tj. suspenzijom vlastite obveze na razmjeran način sve dok druga stranka ne postupi u skladu s presudom suda (na primjer uvođenjem carina na robu).

Sporazum ne obuhvaća suradnju u području vanjske politike, vanjske sigurnosti i obrane. Ne sadrži financijske usluge.

Sandford (2022) navodi da je za UK vrlo važne uslužne djelatnosti, dogovor donosi samo daljnje nesigurnosti jer sadrži samo nejasne obveze.

7. ZAKLJUČAK

Ujedinjeno Kraljevstvo je odlučilo zaustaviti proces europske nadnacionalne integracije. Koji su uzroci i što je cilj Brexita?

U potrazi za uzrocima, potrebno se vratiti u pretpovijest Brexita. Ti uzroci su kompleksni i sežu u daleku prošlost. Geografski položaj i povijesna zbivanja su stvorili određenu dozu euroskepticizma u britanskom mentalitetu. Unutarnja previranja na britanskom otočju su svakako odigrala ulogu i u formiranju odluke za napuštanje EU ili ostanak u različitim dijelovima Kraljevstva. Isto tako je slavna prošlost britanskog carstva „u kojem sunce nikada ne zalazi“ utjecala na sliku da Ujedinjeno Kraljevstvo može i treba zauzeti jednu od vodećih pozicija na globalnom planu. Ekonomski uvjeti nakon Drugog svjetskog rata su primorali UK na približavanje europskim integracijama. Britanci su uviđali da se države članice integracija ekonomski razvijaju znatno brže i da im nijedno drugo tržište ili organizacija ne odgovara do kraja. Razlozi ulaska su bili praktične ekonomske prirode i stoga se tamo nikada nisu osjećali „kao doma“. Dublja politička zajednica nikada nije bila ono što žele. Tijekom 47 godišnjeg članstva su tražili u određenim područjima drukčiji tretman što je stvaralo još dublji jaz. Političari su ponekad igrali na kartu euroskepticizma zbog unutarnjih političkih pitanja. Glavni tragičar Brexita, David Cameron je primoran UKIP-ovim oduzimanjem dijela desnice, radi umirivanja desnog dijela stranke, raspisao referendum iako je on sam bio zagovornik ostanka u EU. Kampanja je bila obilježena prvenstveno utjecajem na emocije građana. Prosječnom građaninu je možda bilo i teško sagledati kompleksne faktore članstva u Uniji. Pristrani tabloidi i euro skeptični dio političara su bolje pogodili raspoloženje građana koji su vođeni strahom od nekontroliranih migracija i gubitka kontrole glasala za napuštanje Unije. Nakon referenduma su na vidjelo izašle ne samo podjele među glasačima već i establishmenta. Postavilo se pitanje kako Brexit provesti. Europska Unija je izašla u susret u vidu produljenja rokova jer bi neuređeni izlazak izazvao obostranu gospodarsku i političku štetu. „Ovo nije kraj, nego početak“, naglasio je britanski konzervativni premijer Alexander Boris de Pfeffel Johnson u svom obraćanju javnosti netom prije istupanja Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske iz Europske unije. Iz te i sličnih izjava istaknutih britanskih političara vidljivo je da Ujedinjeno Kraljevstvo želi postaviti novu konstrukciju globalnog utjecaja. Napuštanje EU će omogućiti veću fleksibilnost, oslobođenje birokratskih okova i redefiniranje uloge na globalnom planu. Pri tom će osnažiti već povijesno posebne odnose sa SAD-om, ali i sa Australijom, Novim Zelandom, Kanadom i svim zemljama Commonwealtha. Prijelazno

razdoblje je predstavljalo prvu prepreku ostvarenju toga cilja jer je onemogućilo brzo američko-britansko strateško povezivanje. Međutim, ne treba podcjenjivati Ujedinjeno kraljevstvo koje sa svojom snažnom ekonomijom, sposobnim oružanim snagama, poslovično dobrom diplomacijom, razvojem na području istraživanja, inovacija, digitalne ekonomije i s Londonom kao vodećim finansijskim centrom, sigurno ima instrumente utjecaja u globaliziranom svijetu. Da li je cilj Brexita ostvaren, moći ćemo sa sigurnošću odgovoriti tek s protekom vremena.

LITERATURA

Knjige i znanstveni članci

- Arnorsson, A., Zoega, G. (2016). On the Causes of Brexit . CESifo Working Paper Series No. 6056, dostupno na <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2851396> (06. 05.2023.)
- Deacon, D., Wring, D.(2015). *The UK Independence Party, populism and the British news media: competition, collaboration or containment?*. Loughborough University. Journal contribution <https://doi.org/10.1177/0267323115612215> . (05. 06.2023.)
- George S. (1990.) *An Awkward Partner: Britain in the European Community*, Oxford: Oxford University Press.
- Goodwin, M.J. (2017). Brexit: Causes & Consequences. *Japan Spotlight*, 35 (216): 59-62 dostupno na https://www.jef.or.jp/journal/pdf/216th_Recent_JEF_Activity_02.pdf (01. 06.2023.)
- Kasonta, A. (2015). *British Euroscepticism*. London: The Bruges Group
- Mintas-Hodak, LJ. (2011.) *Europska unija*. Zagreb: Mate-Zagrebačka škola ekonomije i managementa
- Mölder, H. (2018). British Approach to the European Union: From Tony Blair to David Cameron. In: Ramiro Troitiño, D., Kerikmäe, T., Chochia, A. (eds) *Brexit -History, Reasoning and Perspectives* (str. 153-173). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-73414-9_9
- Mrkonjić, Ž. (2016.) Od britanske konstantne polupripadnosti do potpunog izlaska iz Europske unije. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, 22: 77-95
- Murray, D. (2018.), *Čudna smrt Europe, Imigracija, identitet, Islam*, Egmont, Zagreb
- Švaljek, S. (2017). Pazite što želite jer bi Vam se moglo ostvariti. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/file/276678> (15. 05.2023.)
- Thatcher M. (2004.) *Državničko umijeće, strategije za svijet koji se mijenja*, Zagreb Školska knjiga
- Wallerstein, I. M. (1986.). *Suvremeni svjetski sistem*. Zagreb: Centar za kulturnu djelatnost

Internetski izvori

- The Associated Press (2022). From Brexit to Partygate, ' timeline of Johnson's career. Dostupno na <https://appnews.com/article/boris-johnson-career-timeline-e741ed418c1c36f8430df83de0ed03b7>
- BBC (2016.) <http://www.bbc.com/news/uk-politics-36701855> (28. 05.2023.)

- Miller V. (2016.) *EU reform negotiations: what's going on?* London, URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:jSmJK0hhgGcJ:researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7311/CBP-7311.pdf+&cd=1&hl=hr&ct=clnk&gl=hr&client=opera> (15. 06.2023.)
- Miller V. (2015.) *The 1974-75 UK Renegotiation of EEC Membership and Referendum*, London, URL: [The 1974-75 UK Renegotiation of EEC Membership and Referendum \(parliament.uk\)](http://www.parliament.uk) (05.06.2023.)
- Morill, J.S., Kellner, P., Gilbert, G.B., Atkins R.C. i dr. (02.08.2023.). "United Kingdom". Encyclopedia Britannica, URL: <https://www.britannica.com/place/United-Kingdom> (03. 08.2023.)
- Moulton, M. J., Macleod, I. C. , Brown, A. and Cameron, E. A. (02.08.2023.) "Scotland". Encyclopedia Britannica, URL: <https://www.britannica.com/place/Scotland> (03. 08.2023.)
- Poptcheva, E.,M., Eatock, D. (2016) The UK's 'new settlement' in the European Union Renegotiation and referendum, *EPRS / European Parliamentary Research Service* , 2016. 2016 — PE 577.98, dostupno na [Briefing European Parliamentary Research Service \(europa.eu\)](http://www.europa.eu) (22. 05.2023.)
- Sandford, A. (2022, dopunjeno 2023) Post-Brexit Guide: What's been the impact — and how did it happen?, *Euronews*, dostupno na 08. <https://www.euronews.com/my-europe/2022/12/29/brexit-draft-deal-first-of-many-hurdles-to-a-smooth-exit> (10. 08.2023.)
- Swales, K. (2016) Understanding the leave vote, dostupno na [Understanding the leave vote | The British Library \(bl.uk\)](http://www.bl.uk) (28. 05.2023.)
- The Electoral Commission (2016.), dostupno na: [Results and turnout at the EU referendum | Electoral Commission](http://www.electoralcommission.gov.uk) (06. 05.2023.)
- The Guardian (2019). What does the Letwin amendment mean for Brexit timetable?. Dostupno na <https://www.theguardian.com/politics/2019/oct/19/what-does-the-letwin-amendment-mean-for-brexit-timetable-boris-j> (01. 07.2023.)
- The Independent (2017). Ukip: a timeline of the party's turbulent history. Dostupno na [Ukip: A timeline of the party's turbulent history | The Independent | The Independent](http://www.independent.co.uk) (02. 05.2023.)
- The Independent. (2017). Article 50 was designed for European dictators, not the UK, says man who wrote it. Dostupno na <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/article-50-design-dictators-not-uk-eu-european-lisbon-treaty-author-lord-kerr-a7655891.html> (01. 06.2023.)
- University of Liverpool The financial crisis of 2007/2008 and its impact on the UK and other economies, dostupno na [The Financial Crisis and its Impact on the UK and other Economies.pdf \(learnhigher.ac.uk\)](http://www.learnhigher.ac.uk) (20. 05.2023.)
- Wadsworth J., Dhingra S., Ottaviano G., and Van Reenen J. (2016.) *Brexit and the Impact of Immigration on the UK*, London, dostupno na: <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/brexit05.pdf> (15. 05.2023.)
- Wallenfeldt, J. (2023, July 26). Theresa May. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Theresa-May> (05. 05.2023)

Wall, S. (2022) Margaret Thatcher and the Single European Act. *Global Policy*, 13(Suppl. 2), 30–38. Preuzeto sa: <https://doi.org/10.1111/1758-5899.13068> (05. 08.2023.)

PRILOZI

Popis tablica

Tablica 1. Rezultati glasovanja na referendumu.....	21
Tablica 2. Rezultati glasovanja po državama.....	21